

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ

Κατεύθυνση: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Διπλωματική Εργασία

«ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΜΕ
ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΧΩΡΟ»

ΠΛΑΤΑΝΟΥ ΑΝΝΑ του Ελευθερίου

Υπεύθυνος Διδάσκων: ΑΝΤΩΝΗΣ ΧΑΝΟΣ

Αθήνα

2008

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. Εισαγωγή.....	Σελ.1
B. Οι ευρωπαϊκές προσπάθειες ρύθμισης του ζητήματος της προστασίας των προσωπικών δεδομένων γενικά.....	Σελ.4
I. Η Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του ατόμου από την αυτοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.....	Σελ.6
II. Η Οδηγία 95/46/ΕΚ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.....	Σελ.7
III. Η σύσταση R (99) 5 της επιτροπής υπουργών των κρατών- μελών για την προστασία της ιδιωτικότητας στο διαδίκτυο.....	Σελ.9
IV. Ο Κανονισμός 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18.12.2000.	Σελ.10
V. Η Οδηγία 2002/58/ΕΚ της 12 ^{ης} Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (Οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες).....	Σελ.11
Γ. Οι προσπάθειες ρύθμισης της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την ελληνική έννομη τάξη.....	Σελ.13
I. Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πριν από την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001.....	Σελ.13

II. Η κατοχύρωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων από το Σύνταγμα του 1975/1986/2001.....	Σελ.14
III. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στην ελληνική νομοθεσία.....	Σελ.20
IV. Η νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον εργασιακό χώρο. Σελ.24	
i. Τα είδη της χρήσης του διαδικτύου κατά τη διάρκεια της εργασίας.....	Σελ.25
ii. Η παρεμβολή του εργοδότη στη σφαίρα του απορρήτου του εργαζομένου κατά τη διάρκεια της εργασίας.....	Σελ.30
Δ. Οι θέσεις της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.....	Σελ.37
Ε. Τρόποι προστασίας των εργαζομένων από την παραβίαση των προσωπικών τους δεδομένων.....	Σελ.44
I. Το δικαίωμα ενημέρωσης.....	Σελ.44
II. Το δικαίωμα πρόσβασης.....	Σελ.45
III. Το δικαίωμα αντίρρησης.....	Σελ.46
IV. Το Δικαίωμα δικαστικής προστασίας.....	Σελ.47
V. Αστική ευθύνη (άρθρο 23 ν.2472/1997).....	Σελ.48
VI. Διοικητικές και Ποινικές κυρώσεις.....	Σελ.48
ΣΤ. Συμπεράσματα.....	Σελ.50
Ζ. Βιβλιογραφία.....	Σελ.53

Συντομογραφίες

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
αρ.	Αριθμός
Αρχή	Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών
ΔιΜΕΕ	Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
Εισηγ. Εκθ.	Εισηγητική Έκθεση
επ.	Επόμενα
ΚΝοΒ	Κώδικας Νομικού Βήματος
ν.	Νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ο.π	Όπως παραπάνω
παρ.	Παράγραφος
περ.	Περίπτωση
Ποιν.Χρ.	Ποινικά Χρονικά
Σ	Σύνταγμα
R	Recommendation

Περίληψη- Summary

Nowadays, everybody can ascertain that there is a great progress and development in the domain of science, technic and technology. Our society can be considered as a society of technology. Contemporary State can't make any progress without having any access to all these details, that the cognition and the process of them is considered as necessary for the surveillance and the analysis of the economic and social evolution.

A new digital age creates a digital living, and as a result new challenges, opportunities and threats, set up a different social environment. This startling technological progress creates new possibilities and threats for the protection of personal data. For this reason, temporary society of information needs new laws that could effectively protect the citizens.

With this document, we will try to approach, as well as possible, the European and National law, in order to conceive the way or the ways that our personal data are being offended by the impact of technological progress , and how they can be effectively protected. The development of technology it may be possibly harmful for the rights of the employees. Frequently, the employers offend the rights of employees as they use electronic technology, such as the internet, in order to break into the sphere of the personal data of theirs employees and how employers justify this action. With this document, we will see the ways that this offence of personal data is being made, and the opposite aspects of this subject.

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σύγχρονη εποχή, σηματοδοτείται από τη μεγάλη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων σε συνδυασμό με την τεράστια πρόοδο της επιστήμης, της τεχνικής και της τεχνολογίας. Όλη αυτή η σύνθετη και πολύπλευρη διαδικασία, που καθιερώθηκε ως επιστημονικοτεχνική ή πληροφορική επανάσταση, ανατρέπει τις παραδοσιακές λογικές, τα συστήματα παραγωγής και λειτουργίας, τα αναπτυξιακά μοντέλα και τα συστήματα αξιών και δημιουργεί νέα δεδομένα.

Με τη μετάβαση στην κοινωνία της πληροφορικής (Κοινωνία της Πληροφορίας), που χαρακτηρίζεται από την προώθηση των νέων τεχνολογιών, δημιουργούνται νέα δεδομένα για την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη, αφού κανείς πλέον δεν μπορεί να αρνηθεί ότι η πληροφορική είναι ένα «εν δυνάμει» κοινωνικό και πολιτικό γεγονός με όλες τις επακόλουθες προεκτάσεις του ¹.

Το σύγχρονο κράτος δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά χωρίς την προσφυγή και την πρόσβαση σε όλες εκείνες τις πληροφορίες, η γνώση και η επεξεργασία των οποίων θεωρείται απαραίτητη για την άμεση παρακολούθηση και αξιολόγηση της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης². Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές έχουν ως σκοπό τη συγκέντρωση, αρχειοθέτηση, την επεξεργασία και τη μετάδοση κάθε είδους πληροφορίας , για το λόγο αυτό διαθέτουν μνήμη που αποτελείται από μαγνητικές ταινίες και μαγνητικούς δίσκους. Ωστόσο, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής δεν περιορίζεται στη διατήρηση των πληροφοριών με τις

¹ Απόστολος Γέροντας, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων – Μια συμβολή στην ερμηνεία του ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2002, σελ. 21 επ.

² Σ. Σημίτης, Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές και νομική παιδεία. Προϋποθέσεις, επιπτώσεις, προοπτικές, Αρμενόπουλος 1980, σελ. 525 επ.

οποίες εφοδιάζεται. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής δεν είναι «ένα νεκρό αρχείο, αλλά ένας ζωντανός οργανισμός», που χάρη στην τεχνολογική τελειότητα των ηλεκτρονικών κυκλωμάτων από τα οποία αποτελείται, ενεργοποιεί τις πληροφορίες αυτές, τις επεξεργάζεται κατά τρόπο λογικό και με βάση την επεξεργασία αυτή δίνει απάντηση σε ερωτήματα που του υποβάλλονται ή σε ερωτήματα που του τίθενται ³.

Μια νέα «ψηφιακή εποχή» (Digital Age) φαίνεται να αναδύεται με συνεχώς ταχύτερους ρυθμούς δημιουργώντας ένα νέο «ψηφιακό τρόπο ζωής» (Digital Living) και παράλληλα νέες προκλήσεις, ευκαιρίες αλλά και απειλές για όλους μας. Έντεκα σταθμοί παρακολουθούν αποδεδειγμένα κάθε μας κίνηση, σύμφωνα με έκθεση του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Μπορούν να καταγράψουν με τη χρήση δορυφορικών συστημάτων κάθε κίνησή μας, οποιαδήποτε τηλεφωνική επικοινωνία και κάθε φαξ ή e-mail που στέλνουμε, αρκεί να δοθεί μια απλή εντολή ⁴.

Οι ραγδαίες αυτές τεχνολογικές εξελίξεις δημιουργούν νέες δυνατότητες αλλά και κινδύνους για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, που επιβάλλουν τον αναπροσδιορισμό των κλασικών νομικών εννοιών. Για το λόγο αυτό, στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας, η ανάγκη για την θέσπιση προστατευτικού πλαισίου για τον πολίτη, προϋποθέτει προνοητικότητα από πλευράς του νομοθέτη και κριτική σκέψη από πλευράς των επιστημόνων.

Με την παρούσα εργασία, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα το νομοθετικό (Ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία) αλλά και ερμηνευτικό πλαίσιο, εντός του οποίου θίγονται αλλά και προστατεύονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από την ισχυρή επίδραση των τεχνολογικών εξελίξεων στην καθημερινότητά μας,

³ Βλέπε Απόστολος Γέροντας, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων – Μια συμβολή στην ερμηνεία του ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλας, 2002, σελ. 21 επ., όπου και περαιτέρω παραπομπές.

⁴ Βλέπε ο.π. σελ. 42 επ.

και ειδικότερα στο χώρο του διαδικτύου εντός του σύγχρονου εργασιακού περιβάλλοντος.

Β. ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ
ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ
ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΓΕΝΙΚΑ.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, το αγαθό της ιδιωτικής ζωής αναδείχτηκε ως θεμελιώδες στη μεταπολεμική περίοδο ⁵, έπειτα από την αποτρόπαιη επίπτωση της απόλυτης κυριαρχίας του Κράτους στην ιδιωτική ζωή του ατόμου κατά τη δεκαετία του 1930 ⁶. Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αντιμετωπίστηκε από τον εθνικό νομοθέτη κατά τη δεκαετία του 1970 από τα νομοθετήματα της «πρώτης γενεάς» ⁷. Τα νομοθετήματα αυτά χαρακτηρίζονται από τη δυσπιστία αλλά και το φόβο του εθνικού νομοθέτη προς κάθε μορφής ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών στοιχείων, με αποτέλεσμα τη θεσμοθέτηση νόμων με γενικές άκαμπτες ρήτρες, με αυστηρό προληπτικό και κατασταλτικό έλεγχο και με εξοντωτικές κυρώσεις (κυρίως ποινικές) ⁸. Ωστόσο, τα πρώτα δείγματα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορούμε να τα εντοπίσουμε στην **Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 4.11.1950 (Ε.Σ.Δ.Α.)** και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο

⁵ Σωτηρόπουλος Βασίλης, Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων, εκδόσεις Σάκκουλας 2006.

⁶ Matthew W. Finkin, Menschenbild: The conception of the Employee as a Person in Western Law, 23 Comp. Lab. L. & Pol'y J. 577 (2002): «...Η απέχθεια για το ναζιστικό καθεστώς έκανε τους συντάκτες του Θεμελιώδους Νόμου να στραφούν προς το λεξικό της περιόδου του Διαφωτισμού».

⁷ Αραβαντινός Βασίλειος, Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή. Συμβολή στη δικαιοκυβερνητική. Εκδόσεις Σάκκουλα 1997, σελ. 14 επ.

⁸ Ευγενία Αλεξανδροπούλου- Αιγυπιάδου, Προσωπικά Δεδομένα, εκδόσεις Σάκκουλα 2007, σελ. 123 επ.

8 αυτής ⁹. Η διάταξη αυτή η οποία εφαρμόζεται και στον χώρο των τηλεπικοινωνιών ορίζει ότι «παν πρόσωπο δικαιούται εις στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του». Η δημόσια αρχή δεν μπορεί να επέμβει και να περιορίσει το δικαίωμα αυτό εκτός αν «... η επέμβαση αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίο δια την εθνική ασφάλειαν, την δημόσιαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπιση της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων.».

Κατά τη δεκαετία του 1980 εμφανίζονται τα νομοθετήματα της «δεύτερης γενεάς»¹⁰. Τα νομοθετήματα αυτά παρουσιάζουν μια «ευκαμψία» ανάλογα με το είδος των επεξεργαζόμενων στοιχείων. Παρατηρούμε ότι υπάρχει ένας περιορισμός των γενικών αφορισμών και απαγορεύσεων, και όλα αυτά διότι ο υπολογιστής δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως εχθρός αλλά ως αναγκαίο εργαλείο για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη ¹¹.

⁹ Η χώρα μας υπέγραψε τη Σύμβαση στις 28 Νοεμβρίου 1950 και την επικύρωσε αρχικά με το Ν. 2329/1953. Επί δικτατορίας η Σύμβαση κατηγγέλθη στις 12.12.1969, με έναρξη ισχύος 13.6.1970. Η ΕΣΔΑ κυρώθηκε εκ νέου με το ν.δ. 53/1974. Παραράς Πέτρος, Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εκδόσεις Σάκκουλα 2001, σελ. 395 επ.

¹⁰ Αραβαντινός Βασίλειος, Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή. Συμβολή στη δικαιοκυβερνητική. Εκδόσεις Σάκκουλα 1997, σελ 16 επ.

¹¹ Ευγενία Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, Προσωπικά Δεδομένα, εκδόσεις Σάκκουλα 2007, σελ. 125 επ.

Ι. Η Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του ατόμου από την αυτοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Η Σύμβαση της 28^{ης} Ιανουαρίου 1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης «Για την προστασία των ατόμων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων», γνωστή και ως Σύμβαση 108, κυρώθηκε με νόμο από την ελληνική έννομη τάξη το 1992¹². Η Σύμβαση 108 αποτέλεσε το μεταβατικό στάδιο μεταξύ των νομοθεσιών της «πρώτης» και της «δεύτερης» γενεάς ¹³. Η Σύμβαση αυτή καθιέρωσε το δικαίωμα του ατόμου να γνωρίζει την ύπαρξη των τυχόν αυτοματοποιημένων αρχείων με δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν και να προσφεύγει σε αρμόδια αρχή αν δεν γίνεται δεκτό το δικαίωμα αυτό. Η Σύμβαση εισήγαγε επίσης τη διάκριση των δεδομένων που ενέχουν ευαίσθητες για το άτομο πληροφορίες, όπως τα δεδομένα της υγείας του, η φυλετική καταγωγή και οι θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις. Στο άρθρο 3 παρ.1 της ως άνω Σύμβασης υποχρεώνονται τα κράτη να εφαρμόζουν τη Σύμβαση και στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που γίνονται στον ιδιωτικό τομέα, αναγνωρίζοντας με αυτό τον τρόπο ότι το σχετικό δικαίωμα του ατόμου δεν ισχύει μόνο έναντι του Κράτους αλλά έναντι και των ιδιωτών ¹⁴. Επιπλέον με τη Σύμβαση 108 προβλέπεται η δημιουργία Εθνικών Αρχών οι οποίες θα έχουν ως στόχο τον έλεγχο της εφαρμογής των διατάξεων της Σύμβασης. Η Σύμβαση 108

¹² Ν. 2068/1992 (ΦΕΚ Α' 118/9.7.1992).

¹³ Αραβαντινός Βασίλειος, Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή. Συμβολή στη δικαιοκυβερνητική, εκδόσεις Σάκκουλα 1997, σελ. 16 επ.

¹⁴ Αθανάσιος Παπαϊωάννου, Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, εκδόσεις Σάκκουλα 2006, σελ. 50 επ.

δεν είχε άμεση εφαρμογή καθώς η ισχύς της στο εσωτερικό δίκαιο των συμβαλλόμενων κρατών εξαρτιόταν από την κύρωσή της ¹⁵.

II. Η Οδηγία 95/46/ΕΚ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

Η Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών ¹⁶, αποτελεί σταθμό για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η Οδηγία αυτή θεσπίζει ένα κανονιστικό πλαίσιο που αποσκοπεί στην εγκαθίδρυση μιας ισορροπίας μεταξύ ενός υψηλού επιπέδου προστασίας της ιδιωτικής ζωής των προσώπων και της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανά την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι ρυθμίσεις της Οδηγίας επιδιώκουν ένα υψηλό επίπεδο προστασίας, παρέχοντας ταυτόχρονα στον εθνικό νομοθέτη αρκετά περιθώρια πρωτοβουλίας λαμβάνοντας υπ' όψιν την εκάστοτε εθνική ιδιομορφία. Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να συμμορφωθούν με την Οδηγία εντός τριών ετών ^{17,18}. Η παρούσα Οδηγία δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία δεδομένων η οποία πραγματοποιείται από φυσικό πρόσωπο

¹⁵ <http://conventions.coe.int/Treaty>.

¹⁶ Επίσημη Εφημερίδα L 281 της 23.11.1995.

¹⁷ Ευγενία Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, Προσωπικά Δεδομένα, εκδόσεις Σάκκουλα 2007, σελ. 129 επ.

¹⁸ Η Ελλάδα συμμορφώθηκε με την Οδηγία ψηφίζοντας το Ν. 2472/1997.

στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικών ή οικιακών δραστηριοτήτων. Το άρθρο 17 της Οδηγίας επιβάλλει στον υπεύθυνο επεξεργασίας των δεδομένων μια σειρά υποχρεώσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας αυτών των δεδομένων είναι η υπεύθυνη αρχή που προσδιορίζει τους σκοπούς και τα μέσα της επεξεργασίας και όχι του φυσικού προσώπου που είναι υπεύθυνο για την εκτέλεση των αποφάσεων. Συνεπώς, υπεύθυνος δεν είναι ο προϊστάμενος ή άλλος υπάλληλος του αρμοδίου τμήματος, αλλά το νομικό πρόσωπο, έτσι όπως εκφράζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο ¹⁹. Η Οδηγία επιβάλλει στον κατά τα ανωτέρω υπεύθυνο, υποχρέωση πληροφόρησης του υποκειμένου των δεδομένων (άρθρο 10 επ. Οδηγίας) ²⁰. Επιπλέον, η Οδηγία καθιερώνει ενιαίο πλαίσιο προστασίας προσωπικών δεδομένων ώστε να είναι ακώλυτη η διακίνηση των δεδομένων αυτών μεταξύ των κρατών-μελών, ενώ ταυτόχρονα υποχρεώνει τα κράτη να μην τα κοινοποιούν σε μη κράτη- μέλη που δεν παρέχουν επαρκή προστασία ²¹. Στο άρθρο 16 της Οδηγίας προβλέπεται ότι οι υπάλληλοι και οι υπεργολάβοι του υπευθύνου επεξεργασίας που έχουν πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, δεν μπορούν να τα επεξεργαστούν παρά μόνο κατόπιν εντολής του ή δυνάμει νόμιμων διατάξεων. Παρατηρούμε ότι αυτή η διατύπωση δίνει τη δυνατότητα ευρύτατων εξαιρέσεων από το σύστημα της Οδηγίας και συνεπώς θα έπρεπε να ερμηνευθεί συσταλτικά ²².

¹⁹ Καραγιάννης Βασίλης, Η νομική προστασία της ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων, ΔΕΕ 6 (2000) σελ. 19 επ.

²⁰ Καραγιάννης Βασίλης, Η νομική προστασία της ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων, ΔΕΕ 6 (2000) σελ. 19 επ.

²¹ Αθανάσιος Παπαϊωάννου, Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, εκδόσεις Σάκκουλα 2006, σελ. 50 επ.

²² Καραγιάννης Βασίλης, Η νομική προστασία της ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων, ΔΕΕ 6 (2000) σελ. 19 επ.

III. Η Σύσταση R (99) 5 της Επιτροπής Υπουργών των Κρατών- Μελών Για την Προστασία της Ιδιωτικότητας στο Διαδίκτυο.

Έπειτα από την εφαρμογή της Σύμβασης 108, το Συμβούλιο της Ευρώπης , λαμβάνοντας υπ' όψιν τις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες κάτω από τις οποίες εφαρμόζονταν η Σύμβαση, υιοθέτησε μια σειρά από Συστάσεις. Οι Συστάσεις αυτές καθορίζουν τους γενικούς κανόνες που θα πρέπει να ακολουθηθούν για την πληρέστερη αντιμετώπιση ενός ζητήματος στη συνέχεια. Αποτελούν ένα παράδειγμα ατελούς νόμου (soft law), το οποίο τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να εφαρμόσουν αλλά χρησιμοποιείται ως νομοπαραγωγικό κίνητρο ²³.

Η Σύσταση R (99) 5 της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης της 23.2.1999, λαμβάνοντας υπόψη ότι η τεχνολογική ανάπτυξη και η γενίκευση της συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων στις λεωφόρους επικοινωνίας φέρει κινδύνους για την προστασία και διατήρηση της ιδιωτικότητας των φυσικών προσώπων, απευθυνόμενη προς τους χρήστες και τους παροχείς υπηρεσιών Διαδικτύου (ISP), δίδει τις κατευθυντήριες γραμμές της ορθής πρακτικής του διαδικτύου. Οι αρχές αυτές μπορούν να συμπεριληφθούν σε κώδικες συμπεριφοράς και ισχύουν για όλα τα είδη των λεωφόρων πληροφοριών.

²³ Καραγιάννης Βασίλης, Η νομική προστασία της ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων, ΔΕΕ 6 (2000) σελ. 19 επ.

IV. Ο Κανονισμός 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18.12.2000.

Ο Κανονισμός 45/2001 ²⁴ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18.12.2000, σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, ακολουθεί τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 95/46/ ΕΚ. Στόχος του Κανονισμού αυτού, είναι η τήρηση από τα όργανα και τους Οργανισμούς της Κοινότητας των κανόνων εκείνων που προστατεύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των ατόμων. Επιπλέον, ο εν λόγω Κανονισμός, επιδιώκει την ελεύθερη κυκλοφορία των προσωπικών δεδομένων μεταξύ των κρατών – μελών και των οργάνων και οργανισμών της Κοινότητας, στο πλαίσιο της άσκησης των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους.

Ο Κανονισμός 45/2001 εισάγει το θεσμό του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων ²⁵, ο οποίο αποτελεί ανεξάρτητη εποπτική Αρχή, η οποία ελέγχει τη νόμιμη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τα όργανα και τους Οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης ²⁶.

²⁴ Ο κανονισμός έχει άμεση ισχύ ως εσωτερικό δίκαιο σε όλα τα κράτη – μέλη της Κοινότητας.

²⁵ Βλ. περισσότερα για τον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων στο διαδικτυακό τόπο <http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/>.

²⁶ Βλέπε, Ευγενία Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, Προσωπικά Δεδομένα, εκδόσεις Σάκκουλα 2007, σελ. 129 επ., και τις εκεί παραπομπές.

V. Η Οδηγία 2002/58/ΕΚ της 12^{ης} Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες).

Η Οδηγία 2002/58/ΕΚ ²⁷ της 12^{ης} Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) κατήργησε και αντικατέστησε την Οδηγία 97/66/ ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1997, ενώ εφαρμόζεται η Οδηγία 95/46 για όποιο θέμα δεν ρυθμίζεται ρητά από το νέο νομοθέτημα. Στην Οδηγία αυτή αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα νέων ρυθμίσεων για την επικοινωνία στο internet, ενόψει αυτό «ανατρέπει τις παραδοσιακές δομές της αγοράς παρέχοντας ενιαία, παγκόσμια υποδομή για την παροχή ενός ευρέως φάσματος υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών» (σημείο 6). Εισάγονται δικαιώματα προστασίας ορισμένων μορφών επικοινωνίας και των νομικών προσώπων, ως συνδρομητών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, χωρίς πάντως να θεωρείται αναγκαία η επέκταση και στα νομικά πρόσωπα της προστασίας της οδηγίας 95/46 (σημείο 12)²⁸. Στο κείμενο της Οδηγίας επισημαίνεται η χρησιμότητα των cookies για τη λειτουργία του διαδικτύου, ωστόσο όμως τονίζεται η ανάγκη σαφούς πληροφόρησης του

²⁷ Το κείμενο της Οδηγίας στην Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 201 της 31/07/2002, σελ. 37.

²⁸ Νούσκαλης Γεώργιος, Η προστασία προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες σύμφωνα με τις νέες κοινοτικές ρυθμίσεις της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ, σε ΝοΒ ΝΓ/2003 σελ. 319 επ.

χρήστη και η συγκατάθεση αυτού για την αποθήκευση αυτών των πληροφοριών (σημεία 24 και 25).

Η νέα Οδηγία νομιμοποιεί δυνατότητες επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων σαφώς ευρύτερες από εκείνες των Οδηγιών 95/46 και 97/66 ΕΚ ως προς την απομάκρυνση από την Οδηγία 95/46 μπορεί να προβληθεί το επιχείρημα ότι αυτή αφορά τις μη δημόσιες υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, σε αντίθεση με τη νέα Οδηγία ²⁹. Η νέα Οδηγία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν. 3471/2006 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

²⁹ Νούσκαλης Γεώργιος, Η προστασία προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες σύμφωνα με τις νέες κοινοτικές ρυθμίσεις της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ, σε ΝοΒ ΝΓ/2003, σελ. 322 επ.

Γ. ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ.

Τόσο η συγκέντρωση όσο και η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα έρχεται σε αντίθεση με το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα κάθε ατόμου στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και στον πληροφοριακό αυτοπροσδιορισμό. Τα δικαιώματα αυτά ανήκουν στον βασικό πυρήνα των ανθρωπίνων αξιών και ελευθεριών.

Ι. Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πριν από την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001.

Στην Εισηγητική Έκθεση του **N. 2472/1997** «Για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» ³⁰, με τον οποίο ενσωματώθηκε στην εθνική μας νομοθεσία η Οδηγία 95/46 ΕΚ ³¹, αναφέρεται ότι «...για τον κοινό νομοθέτη, η θέσπιση ειδικών κανόνων για τη συλλογή και την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απλή ευχέρεια. Ειδικά στην Ελλάδα αυτό συνιστά υποχρέωση του νομοθέτη κατά τις διατάξεις του άρθρου 9 αλλά και των άρθρων 2 παρ.1 , 5 παρ. 1 και 19 του Συντάγματος, οι οποίες ανάγουν την προστασία της αξίας του ανθρώπου σε πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, προστατεύουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του και διασφαλίζουν την ιδιωτική και την οικογενειακή του ζωή, καθώς και το

³⁰ Βλέπε σε ΚΝοΒ 1997, τόμος 45, σελ. 501 επ.

³¹ Βλέπε παραπάνω Κεφάλαιο Β ΙΙ, σελ. 7 και επ.

απόρρητο των επικοινωνιών του.» Στην ίδια Εισηγητική Έκθεση αναφέρεται επίσης ότι «...η Ελλάδα έχει μεν κυρώσει τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1981 (ν. 2068/1992), αλλά έως σήμερα δεν έχει υιοθετήσει ειδικές ρυθμίσεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Εξάλλου, ούτε οι ισχύουσες γενικές ρυθμίσεις για την προστασία της προσωπικότητας (άρθρα 57 επ. Α.Κ) ούτε επί μέρους κανόνες καλύπτουν επαρκώς το σχετικό κενό. Διότι, όπως ήδη τονίσθηκε, η σύγχρονη τεχνολογία και η ευχέρεια που αυτή παρέχει για την προσβολή της προσωπικότητας και της ιδιωτικής ζωής απαιτεί ειδικούς κανόνες και κατάλληλους θεσμούς, ικανούς να παρακολουθήσουν την αλματώδη εξέλιξη της τεχνικής.»

Παρατηρούμε λοιπόν, το έντονο ενδιαφέρον του Έλληνα νομοθέτη να προστατέψει όσο το δυνατόν καλύτερα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα λόγω του ότι το Σύνταγμα της Ελλάδος εκείνης της χρονικής περιόδου, δεν προέβλεπε ρητά την προστασία του εν λόγω εννόμου αγαθού.

II. Η κατοχύρωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων από το Σύνταγμα του 1975/1986/2001.

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα με την αναθεώρηση του 2001. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 9 Α του Συντ. ορίζεται ότι: «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως ο νόμος ορίζει.»

Κατ' αρχήν, θα μπορούσε κάποιος να αναρωτηθεί μήπως η ρητή εισαγωγή στο συνταγματικό κείμενο ειδικού δικαιώματος περι

προστασίας προσωπικών δεδομένων δεν ήταν αναγκαία ενόψει **του άρθρου 9 παρ. 1 εδ. β' Συντ.**, σύμφωνα με το οποίο, *«Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη»*. Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε ότι η ιδιωτική (και οικογενειακή) ζωή και τα προσωπικά δεδομένα δεν ταυτίζονται και τα τελευταία είναι ευρύτερα της ιδιωτικής ζωής, έτσι ώστε η ρητή συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων να μην καθίσταται άσκοπη λόγω της ύπαρξης του άρθρου 9 παρ. 1 εδ. β' Συντ.³². Το ίδιο ισχύει και για τη σχέση του **άρθρου 9 Α Συντ. με το άρθρο 19 παρ. 1 Συντ.**, κατά το οποίο *« Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο»*³³. Η διάταξη του άρθρου 9 Α Συντ. αποσκοπεί στην προστασία των προσωπικών δεδομένων ακόμη και αν δεν συντρέχει περίπτωση παραβίασης του απορρήτου της επικοινωνίας (π.χ. Αυθαίρετη επεξεργασία προσωπικού ημερολογίου τρίτου προσώπου, μη νόμιμη συλλογή προσωπικών δεδομένων χωρίς την ύπαρξη επικοινωνίας ή σε συνθήκες απολύτως ελεύθερης επικοινωνίας), έτσι ώστε η προστασία των προσωπικών

³² Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Διαφάνεια της κρατικής δράσης & προστασία προσωπικών δεδομένων τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2007, σελ. 59 επ.

³³ Κατά τον Κώστα Χρυσόγονο, (βλέπε σε Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2002, σελ. 238 επ.), υπάρχει απόρρητο στην επικοινωνία μέσω Fax, όχι όμως καταρχήν και στην επικοινωνία μέσω του internet, αφού η τελευταία είναι εξ ορισμού επικοινωνία σε δημοσιότητα, εκτός αν χρησιμοποιηθεί ειδική διαδικασία διαφύλαξης του απορρήτου. Εάν πρόκειται πάντως για επικοινωνία σε οικειότητα, η προστασία της ορθό είναι να θεωρηθεί ότι εκτείνεται όχι μόνο στο στάδιο της καθεαυτο διεξαγωγής της, αλλά και σε όλα τα προγενέστερα και μεταγενέστερα στάδια. Διότι στόχος του άρθρου 19 Συντ. είναι να προστατεύσει την οικειότητα μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων, ως εκδήλωση της προσωπικής τους ελευθερίας.

δεδομένων να έχει ευρύτερο και εν μέρει διαφορετικό περιεχόμενο από το ατομικό δικαίωμα του απορρήτου της επικοινωνίας ³⁴.

Το **άρθρο 9 Α Συντ.** κατοχυρώνει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των πληροφοριών ³⁵. Από την έννοια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, σε συνδυασμό με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του άρθρου. 5 § 1 Συντ., συνάγεται το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των πληροφοριών³⁶ (Recht auf informationelle Selbstbestimmung) που σημαίνει ότι, στο κάθε άτομο ανήκει η εξουσία να αποφασίζει πότε και υπό ποιες προϋποθέσεις θα είναι επιτρεπτή η δημοσιοποίηση των προσωπικών του σχέσεων και στοιχείων ³⁷. Οι πληροφορίες οι οποίες αφορούν ατομικά διάφορες πλευρές της υπόστασης του προσώπου (π.χ. τη φυσική, τη βιολογική κ.α.) αποτελούν προστατευόμενο στοιχείο της προσωπικότητας και ειδικότερα της ιδιωτικότητας του ατόμου, με την έννοια ότι το πρόσωπο έχει το απόλυτο δικαίωμα να τις διαχειρίζεται και να τις κοινοποιεί μόνο σε αυτούς που το ίδιο επιθυμεί καθώς και για τους σκοπούς που το ίδιο κρίνει ότι το εξυπηρετούν ³⁸. Επομένως, μπορεί να γίνει λόγος για μια εξουσία αυτοδιάθεσης των πληροφοριών που αφορούν

³⁴ Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Διαφάνεια της κρατικής δράσης & προστασία προσωπικών δεδομένων τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2007, σελ. 59 επ.

³⁵ Πέτρος Παραράς, Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου 2001, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2001, σελ. 63 επ.

³⁶ Το δικαίωμα αυτό διέπλανε το πρώτον το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο με την απόφαση 15.12.1983, η οποία απεφάνθη για την συνταγματικότητα του Ομοσπονδιακού Νόμου σχετικά με την απογραφή του πληθυσμού, κατά τον Πέτρο Παραρά σε, Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου 2001, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2001, σελ. 63 επ., απ' όπου και παραπομπές.

³⁷ Βλέπε Πέτρος Παραράς, Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου 2001, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2001, σελ. 63 επ. απ' όπου και παραπομπές.

³⁸ Γεώργιος Γεωργιάδης, Ο ν. 3471/2006 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 17 επ.

κάθε πρόσωπο, η οποία στο πλαίσιο του αστικού δικαίου εντάσσεται στο δικαίωμα της προσωπικότητας (Α.Κ. 57) ή ακριβέστερα, πηγάζει από το τελευταίο, είναι σύμφυτη με την προοίσια της ουσίας της ανθρώπινης ύπαρξης και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ενώ παράλληλα εκφράζει και την οικονομική ελευθερία του ατόμου ³⁹.

Το απόρρητο της επικοινωνίας όπως αυτό κατοχυρώνεται στο **άρθρο 19 του Συντάγματος** ⁴⁰ στοχεύει στη διασφάλιση της ελεύθερης προσωπικής επικοινωνίας και προϋποθέτει δύο τουλάχιστον πρόσωπα: εκείνο που στέλνει το μήνυμα και εκείνο που το δέχεται ⁴¹. Βασικό στοιχείο της προσωπικής ανταπόκρισης ή επικοινωνίας είναι η μυστικότητα που περιεχομένου της. Το απόρρητο εξαρτάται από τη βούληση των επικοινωνούντων μερών: η οποία υπάρχει και προστατεύεται αρκεί να το θέλησαν οι ενδιαφερόμενοι και να έλαβαν τα κατάλληλα μέτρα ⁴². Η προστασία του απορρήτου δεν αφορά μόνο τις επιστολές, αλλά και σε οποιαδήποτε άλλη μορφή επικοινωνίας, αρκεί να είναι ιδιωτική και όχι δημόσια ⁴³.

Η συνταγματική προστασία εκτείνεται σε όλα τα μέσα τηλεπικοινωνίας που υπάρχουν σήμερα είτε ενσύρματα είτε ασύρματα (π.χ. κινητή τηλεφωνία), καθώς και σε οποιαδήποτε ανακαλυφθούν μελλοντικά. Κατά συνέπεια προστατεύονται και όλοι οι διαπροσωπικοί τύποι επικοινωνίας του Διαδικτύου (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, ομάδες

³⁹ Βλέπε Γεώργιος Γεωργιάδης, Ο ν. 3471/2006 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 17 επ., με περαιτέρω παραπομπές.

⁴⁰ Σχετική είναι και η διάταξη της Ε.Σ.Δ.Α. 8 § 1, η οποία προβλέπει ότι «παν πρόσωπο δικαιούται εις το σεβασμόν [...] της αλληλογραφίας του».

⁴¹ Τσιρής Παναγιώτης, Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του απορρήτου της επικοινωνίας, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2002, σελ. 98 επ.

⁴² Αρ. Μάνεσης, Συνταγματικά Δικαιώματα α'. Ατομικές ελευθερίες, εκδόσεις Σάκκουλα 1982, σελ. 236 επ.

⁴³ Π. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2005, σελ. 350 επ.

συζήτησης κ.τ.λ.), τουλάχιστον στις περιπτώσεις χρησιμοποίησης ειδικών κωδικών πρόσβασης σ' αυτούς ⁴⁴. Σύμφωνα με τον Ι. Ιγγλεζάκη ⁴⁵, η επικοινωνία μέσω της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας συνιστά ιδιωτική επικοινωνία, αφού είναι δεδομένο ότι όποιος χρησιμοποιεί αυτό τον τρόπο επικοινωνίας δεν απευθύνεται σε ένα ευρύ κύκλο, αλλά σε ένα συγκεκριμένο αποδέκτη και επιθυμεί να διατηρήσει εμπιστευτικό το περιεχόμενο της επικοινωνίας μαζί του (μόνο όταν ένα μήνυμα ηλεκτρονικής επικοινωνίας – «spamming», η επικοινωνία δεν έχει ιδιωτικό χαρακτήρα) ⁴⁶. Το γεγονός ότι το διαδίκτυο είναι ένα ανοικτό δίκτυο δεν συνεπάγεται ότι η επικοινωνία μέσω αυτού είναι επικοινωνία σε δημοσιότητα. Τούτο καταφαίνεται και από τις προσπάθειες τοι κοινοτικού νομοθέτη να παράσχει αυξημένη προστασία του απορρήτου στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες με την Οδηγία 2002/58 ΕΚ ⁴⁷.

Η συνταγματική διάταξη του άρθρου 19 § 1 εδ. α' ορίζει ότι: «Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων». Ο συνταγματικός νομοθέτης με τη διάταξη αυτή θέτει τα όρια της επιτρεπτής άρσης της αρχής του απορρήτου των επικοινωνιών. Έτσι, ο περιορισμός του δικαιώματος του απορρήτου της επικοινωνίας επιτρέπεται μόνο για λόγους «εθνικής ασφάλειας» ⁴⁸ ή προς τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών

⁴⁴ Τσιρής Παναγιώτης, Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του απορρήτου της επικοινωνίας, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2002, σελ. 102 επ.

⁴⁵ Ι.Ιγγλεζάκης, Επιτήρηση και παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας, ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 60 επ.

⁴⁶ Βλέπε ο.π. υποσημείωση 38.

⁴⁷ Ι.Ιγγλεζάκης, Επιτήρηση και παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας, ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 60 επ.

⁴⁸ Η «εθνική ασφάλεια» θα πρέπει να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει όχι γενικά τη δημόσια ασφάλεια, αλλά αποκλειστικά ό,τι αναφέρεται στην προάσπιση της χώρας έναντι εξωτερικών κινδύνων, ενώ η έννοια των «ιδιαίτερος σοβαρών εγκλημάτων» πρέπει να εκληφθεί ως σιενότερη της εκείνης του κακούργηματος.

εγκλημάτων». Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να σημειωθεί, ότι οποιαδήποτε απόφαση για άρση του απορρήτου πρέπει να σέβεται τους «περιορισμούς των περιορισμών» των ατομικών δικαιωμάτων, όπως ιδίως οι αρχές της αναλογικότητας και της μη προσβολής του πυρήνα του δικαιώματος ⁴⁹. Συνεπώς οφείλει να στρέφεται κατά συγκεκριμένου προσώπου ή προσώπων, εναντίων των οποίων ανακύπτουν ενδείξεις ότι συμμετείχαν στο έγκλημα ή πάντως χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά σχετικών μηνυμάτων από ή προς του αυτουργούς του και μόνο υπό την προϋπόθεση ότι είναι αναγκαία η διερεύνηση του εγκλήματος ⁵⁰.

Τέλος, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 19§2 του Συντάγματος ορίζεται ότι «Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση και τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1». Με τη συνταγματική αυτή διάταξη, εγκαθιδρύεται η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (Α.Δ.Α.Ε.), η σύσταση της οποίας πραγματοποιήθηκε με το ν. 3115/2003 ⁵¹ «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών» ⁵².

Βλέπε σε Κ. Χρυσόγονο, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας 2002, σελ. 242 επ.

⁴⁹ Κ. Χρυσόγονο, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας 2002, σελ. 242 επ.

⁵⁰ Βλέπε ό.π.

⁵¹ ΦΕΚ/47/27.2.2003, τεύχος Α'.

⁵² Βλέπε σε ΚΝοΒ 2003, σελ. 234 επ. Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του Ν. 3115/2003, η Α.Δ.Α.Ε. αντικαθιστά τη συσταθείσα με το ν. 2225/1994 Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών και ορίζεται ρητά ως ανεξάρτητη αρχή, που απολαμβάνει διοικητικής αυτοτέλειας. Οι αυξημένες ελεγκτικές και κανονιστικές αρμοδιότητες που απονέμονται στην Α.Δ.Α.Ε. εξασφαλίζουν αφ' ενός την αποτελεσματική δράση της στην προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών και αφ' ετέρου στην προσαρμοστικότητα του σχετικού ειδικού και τεχνικού κανονιστικού πλαισίου, στα δεδομένα των τεχνολογικών εξελίξεων.

III. Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στην Ελληνική Νομοθεσία.

Στην ελληνική έννομη τάξη μια σειρά από νομικά κείμενα, με τη μορφή κυρίως τυπικών νόμων και προεδρικών διαταγμάτων, ρυθμίζουν τα επιμέρους ζητήματα που ανακύπτουν στον τομέα των προσωπικών δεδομένων και των τηλεπικοινωνιών. Οι νομοθετικές αυτές πρωτοβουλίες αποτελούν ουσιαστικά, προσαρμογή στις Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα προσωπικά δεδομένα προστατεύονται σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας από το **Ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»**, ο οποίος ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη τη σχετική Οδηγία 95/46/ΕΚ και τροποποιήθηκε αρκετές φορές έκτοτε με τελευταία τροποποίηση, αυτή που έλαβε χώρα με τις διατάξεις του Β' Κεφαλαίου του **ν. 3471/2006 «για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία τη ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών»**⁵³. Αξίζει να σημειωθεί, ότι του ν. 3471/2006 είχε προηγηθεί ο **ν. 2774/1999 για την «Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα»**.

Το σύνολο αυτών των νομικών ρυθμίσεων ερμηνεύεται, εξειδικεύεται και εφαρμόζεται με τις αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων και με τις πράξεις της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.

⁵³ Βλέπε, Βλαχόπουλος Σπυρίδων, «Διαφάνεια της κρατικής δράσης & προστασία προσωπικών δεδομένων τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2007, σελ. 68 επ., όπου και περαιτέρω παραπομπές.

Αντικείμενο του **ν. 2472/1997** είναι η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής ⁵⁴. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα νομικά πρόσωπα δεν εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πλαίσιο του ν. 2472/1997. Στο άρθρο 2 του ίδιου νόμου επαναλαμβάνονται οι βασικοί ορισμοί που αναφέρονται στην Οδηγία 95/46/ΕΚ ως προ τους όρους «επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», «υπεύθυνος επεξεργασίας», «εκτελών την επεξεργασία», «τρίτος» και «αποδέκτης». Σύμφωνα με τον παραπάνω νόμο, ως «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» νοούνται κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων, επισημαίνοντας ότι δεν λογίζονται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεία, από τα οποία δεν μπορούν πλέον να προσδιοριστούν τα υποκείμενα των δεδομένων.

Ο ν. 2472/1997 αποτελείται από ένα πλαίσιο κανόνων δικαίου το οποίο διαρθρώνεται σε τέσσερις άξονες: α) Κεφάλαιο Β': ένα σύστημα ουσιαστικών ρυθμίσεων όπου θέτονται οι προϋποθέσεις της θεμιτής και νόμιμης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, β) Κεφάλαιο Γ': η αναγνώριση των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων από την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, γ) Κεφάλαιο Δ': η προστασία των προσωπικών δεδομένων από τη νεοσυσταθείσα Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, δ) Κεφάλαιο Ε': η πρόβλεψη αστικών, ποινικών, διοικητικών κυρώσεων σε περίπτωση παράβασης του ως άνω νόμου.

Με το ν. 2774/1999 ⁵⁵, ο νομοθέτης είχε εισαγάγει ένα πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων των χρηστών και των συνδρομητών στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, σε εκτέλεση της Οδηγίας 97/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15.12.1977.

⁵⁴ Βλέπε άρθρο 1 ν. 2472/1997.

⁵⁵ Βλέπε ΦΕΚ Α' 287/22.12.1999.

Οι ρυθμίσεις του ν. 2774/1999 εξειδικεύουν και συμπληρώνουν τις γενικές ρυθμίσεις του ν. 2472/1997 για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι οποίες εξακολουθούν να εφαρμόζονται σε όλα τα θέματα τα οποία δεν ορίζονται ρητά και ειδικά από το ν. 2774/1999 και παράλληλα είναι σημαντικές για τους σκοπούς της ερμηνείας ⁵⁶.

Ο **ν. 3471/2006**, ρυθμίζει την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των τηλεπικοινωνιών ⁵⁷. Οι υπηρεσίες του διαδικτύου θεωρούνται επικοινωνία ⁵⁸ σύμφωνα με τον ως άνω νόμο. Στο άρθρο 4 του ν. 3471/2006 περιέχονται ρυθμίσεις για τη διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών. Πιο συγκεκριμένα απαγορεύεται η άνευ αδειας πρόσβαση στις επικοινωνίες από πρόσωπα πλην των χρηστών ή χωρίς τη συγκατάθεσή τους, παρά μόνο αν υπάρχει σχετική ρύθμιση στο νόμο. Ειδικότερα στο ίδιο άρθρο ορίζεται ότι υπόκειται στο απόρρητο κάθε χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών που γίνεται από τον συνδρομητή ή/και τον χρήστη. Το απόρρητο των επικοινωνιών πρέπει να εξασφαλίζεται και κατά τη σύνηγομη επαγγελματική πρακτική. Ειδικότερα επιτρέπεται και υπό την προϋπόθεση της γνώσης και συναίνεσης των επικοινωνούντων μερών η κατ' εξαίρεση καταγραφή στοιχείων εμπορικής επικοινωνίας με σκοπό την απόδειξη εμπορικών συναλλαγών ⁵⁹. Στο

⁵⁶ Βλέπε και Εισηγητική Έκθεση του ν. 2774/1999, δημοσιευμένη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.ministronofustice.gr/>

⁵⁷ Ο ν. 3471/2006 ψηφίστηκε προς ενσωμάτωση της οδηγίας 2002/58/ΕΚ.

⁵⁸ Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν. 3471/2006 «...ως επικοινωνία κατά το παρόν θεωρείται και η παρεχόμενη μέσω του διαδικτύου καθώς και οι πληροφορίες που μεταβιβάζονται μέσω των υπηρεσιών πολυμέσων, διαλογικής τηλεόρασης και βίντεο κατά παραγγελία, εφόσον αφορούν αναγνωρίσιμο χρήστη ή συνδρομητή.», το παρόν κείμενο μπορεί να αναζητηθεί στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.ministronofustice.gr/>, αλλά και σε ΚΝοΒ 1997, σελ. 501 επ.

⁵⁹ Βλέπε και Αιτιολογική Έκθεση του ν. 3471/2006, δημοσιευμένη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.ministronofustice.gr/>, αλλά και σε ΚΝοΒ 1997, σελ. 501 επ.

άρθρο 5 του ν. 3471/2006 επαναλαμβάνονται οι γενικές κατευθυντήριες και ερμηνευτικές αρχές της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής. Απαριθμούνται οι περιπτώσεις που θεμελιώνουν τη νομιμότητα της επεξεργασίας (συγκατάθεση και σύμβαση) και εξειδικεύονται η αρχή της αναλογικότητας με έμφαση στη διάσταση της αναγκαιότητας. Η παραβίαση του ν. 3471/2006 επιφέρει κυρώσεις. Οποιοδήποτε πρόσωπο φυσικό ή νομικό πρόσωπο που προκαλεί περιουσιακή βλάβη είναι υπεύθυνο για την πλήρη αποζημίωση εκείνων που βλάπτονται από τις παράνομες ενέργειές τους. Επιπλέον, μπορεί να απαιτηθεί χρηματική αποζημίωση για ηθική βλάβη και το ποσό για ηθική βλάβη δεν μπορεί να είναι λιγότερο από 10.000,00 Ευρώ (εκτός εάν ο ενάγων έχει ζητήσει λιγότερα). Επίσης, η επεξεργασία (με διάφορους τρόπους) των προσωπικών δεδομένων συνδρομητή ή χρήστη, μια κατηγορία που θα αντιμετωπίσουν πιθανότατα οι εργοδότες, είναι τιμωρητέα με φυλάκιση τουλάχιστον 1 έτους και χρηματική ποινή μεταξύ 10.000,00 και 100.000,00 Ευρώ. Οι ποινές αυξάνονται (κάθειρξη μέχρι 10 έτη και χρηματική ποινή 15.000,00 Ευρώ μέχρι και 150.000,00 Ευρώ) αν ο παραβάτης σκόπευε να προσπορίσει για τον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος ή να βλάψει τρίτον, ενώ μειώνονται (φυλάκιση μέχρι 18 μηνών και χρηματική ποινή μέχρι 10.000,00 Ευρώ) αν η πράξη τελέσθηκε από αμέλεια.

Επιπλέον, προβλέπονται και διοικητικές κυρώσεις, οι οποίες επιβάλλονται είτε από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα ⁶⁰, είτε από την Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών ⁶¹.

⁶⁰ Βλέπε και άρθρο 21 ν. 2472/1997.

⁶¹ Βλέπε και άρθρο 11 ν. 3115/2003.

IV. Η Νομοθεσία για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στον Εργασιακό Χώρο.

Τόσο ο Ν. 2472/1997 όσο και ο Ν. 3471/2006 περιλαμβάνουν συγκεκριμένες αναφορές για την προστασία των προσωπικών δεδομένων που θα μπορούσαν να έχουν επαφή στη σχέση απασχόλησης. Ο Ν. 3471/2006 επιχειρεί να οριοθετήσει το μεταξύ των δύο Νόμων πεδίο εφαρμογής. Συγκεκριμένα προβλέπεται στο άρθρο 3 παρ. 1 ⁶² ότι «Οι διατάξεις των άρθρων 1 έως 17 [...] έχουν εφαρμογή κατά την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τη διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών, στο πλαίσιο της παροχής διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που πραγματοποιείται στο πλαίσιο μη διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εφαρμόζεται ο ν. 2472/1997 (ΦΕΚ 50 Α'), όπως ισχύει». Επομένως μια και ο εργοδότης δε λειτουργεί μια υπηρεσία δημοσίων επικοινωνιών όταν παρέχει στους εργαζομένους του πρόσβαση στο διαδίκτυο, ο Ν. 3471/2006 δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται σε αυτές τις περιπτώσεις ⁶³.

⁶² Βλέπε Ν. 3471/2006.

⁶³ Βλέπε Στάθης Μίχος, Η επιτήρηση των επικοινωνιών μέσω internet στο χώρο εργασίας, εκδόσεις Σάκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 40, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

i. Τα Είδη της Χρήσης του Διαδικτύου κατά τη Διάρκεια της Εργασίας

Η τεχνολογική πρόοδος που επιτεύχθηκε τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιήθηκε από τις επιχειρήσεις με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, την αύξηση της παραγωγικότητας και τη μείωση των εργατικών ατυχημάτων. Η ίδια χρησιμοποιήθηκε όμως για την επιτήρηση του τρόπου παροχής εργασίας από τους μισθωτούς: πρόκειται για την πειθαρχική χρησιμοποίησή της. Κατά συνέπεια τα σύγχρονα τεχνικά μέσα που επιτρέπουν τον έλεγχο της δραστηριότητας της επιχείρησης χρησιμοποιούνται συχνά σαν μέσο κατασκόπευσης των μισθωτών. Μ' αυτό τον τρόπο, μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την άσκηση ορισμένων ελευθεριών τους. Η χρησιμοποίησή τους εν αγνοία των μισθωτών αποτελεί σίγουρα την πλέον επικίνδυνη οδό, όμως και αυτή που χρησιμοποιείται εν γνώσει τους αξίζει την ιδιαίτερη προσοχή του νομικού ⁶⁴.

Στο σημείο αυτό, είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι η χρήση των υπηρεσιών του διαδικτύου (world wide web, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο) είναι πλέον απαραίτητη στο χώρο εργασίας. Η χρήση ωστόσο, του διαδικτύου στον εργασιακό χώρο δεν πραγματοποιείται πάντοτε για τους σκοπούς της εργασίας αλλά χρησιμοποιείται και για προσωπικούς λόγους. Κατά συνέπεια θα πρέπει να διακρίνουμε ανάμεσα στην υπηρεσιακή και στην ιδιωτική χρήση του διαδικτύου ⁶⁵, ενώ στο πλαίσιο

⁶⁴ Κώστας Δ. Παπαδημητρίου, Η χρησιμοποίηση οπτικοακουστικών μέσων στην επιχείρηση για την παρακολούθηση των εργαζομένων, Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου 1986, σελ. 153 επ.

⁶⁵ Βλέπε και Αθανάσιο Παπαϊωάννου, Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, ΕΕΔ, τόμος 65, έτος 2006, σελ. 729 επ. «... όπως πρότεινε η Ομάδα των Ευρωπαίων εμπειρογνομώνων, αρμόδιος να χαρακτηρίζει τα μηνύματα που αποστέλλει ή λαμβάνει ως προσωπικά ή υπηρεσιακά είναι ο ίδιος ο εργαζόμενος. Μπορεί κανείς να αναμένει ότι ο χαρακτηρισμός αυτός θα είναι ακριβής γιατί ο εργαζόμενος έχει κίνητρα να πει την αλήθεια: εάν χαρακτηρίσει

της δεύτερης γίνεται διάκριση ανάμεσα στην επιτρεπόμενη και απαγορευμένη ιδιωτική χρήση.

Η «**υπηρεσιακή χρήση του διαδικτύου**», έχει ως στόχο την εκτέλεση καθηκόντων που ανατέθηκαν στον εργαζόμενο στο πλαίσιο της σύμβασης εργασίας. Δεν ενδιαφέρει αν πράγματι η χρήση είναι πρόσφορη για το σκοπό αυτό, αρκεί να γίνεται με σκοπό την προώθηση των εργασιών ⁶⁶. Τα όρια μεταξύ της υπηρεσιακής και της προσωπικής χρήσης είναι ορισμένες φορές ρευστά. Στα πρώτα στάδια της εκμάθησης της χρήσης του Διαδικτύου, η δοκιμαστική χρήση εντάσσεται αναγκαία

ψευδώς τα μηνύματά του ως υπηρεσιακά, θα τα καθιστά αναγνώσιμα για τον εργοδότη, κάτι που προφανώς δεν θα επιθυμεί. Εάν αντίθετα χαρακτηρίσει ψευδώς ως προσωπικά, μηνύματα υπηρεσιακού χαρακτήρα (για να αποφύγει τον έλεγχο του πως κάνει τη δουλειά του) θα διογκώσει τον αριθμό των προσωπικών του μηνυμάτων, αυξάνοντας τον κίνδυνο αρνητικής αξιολόγησής του από τον εργοδότη. Και προς τη μία και προς την άλλη κατεύθυνση, λουπόν, υπάρχουν σοβαροί, λόγοι για να κάνουν τον εργαζόμενο να χαρακτηρίσει με ακρίβεια τα μηνύματα που αποστέλλει και λαμβάνει.

Ένα ερώτημα είναι τι θα ισχύσει σε περίπτωση που ο εργαζόμενος δε χαρακτηρίσει καθόλου το μήνυμα. Σε μια τέτοια περίπτωση νομίζω ότι είναι εύλογο να τεθεί ένα τεκμήριο υπέρ του υπηρεσιακού χαρακτήρα του μηνύματος. Το τεκμήριο αυτό επιβάλλεται από δύο λόγους: πρώτον, από την ίδια τη λογική, αφού εύλογα κανείς αναμένει ότι η μεγάλη πλειοψηφία των μηνυμάτων που αποστέλλει και λαμβάνει ο εργαζόμενος στο χώρο εργασίας του έχει σχέση με την εργασία του. Ακόμη και εάν αυτή η αποδοχή δεν επαληθεύεται πάντοτε στην πράξη, το Εργατικό Δίκαιο οφείλει να έχει αυτή ως αφετηρία. Ο δεύτερος λόγος που δικαιολογεί τη θέσπιση αυτού του κανόνα είναι ότι την πρωτοβουλία του χαρακτηρισμού την έχει ο εργαζόμενος και άρα αυτός θα πρέπει να «χρεωθεί» την τυχόν παράλειψή του, υπό την προϋπόθεση ότι θα έχει ενημερωθεί πλήρως και με σαφήνεια για όλα αυτά.»

⁶⁶ Ιωάννης Δ. Ιγγλεζάκης, Επιτήρηση και παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας (με αφορμή την υπ' αριθμ. 61/2004 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα), ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 55 επ.

στο πλαίσιο της υπηρεσιακής χρήσης ⁶⁷. Ακόμη, πρέπει να σημειωθεί ότι ενίοτε και η ιδιωτικού χαρακτήρα επικοινωνία μπορεί να θεωρηθεί ως υπηρεσιακή, όταν γίνεται με αφορμή υπηρεσιακές εξελίξεις, π.χ. στην περίπτωση που ο εργαζόμενος ενημερώνει τον προσωπικό του κύκλο (συγγενείς, φίλους) για την αναβολή ενός προγραμματισμένου ταξιδιού, λόγω του ότι θα έπρεπε να παραμείνει στην εργασία του ⁶⁸.

Από την άλλη πλευρά, με τον όρο **«προσωπική χρήση του διαδικτύου»**, νοείται οποιαδήποτε άλλη χρήση του διαδικτύου και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που λαμβάνει χώρα εκτός του πλαισίου των υπηρεσιακών αναγκών. Η προσωπική αυτή χρήση του διαδικτύου στο χώρο εργασίας θα πρέπει να έχει προηγουμένως επιτραπεί από τον εργοδότη, διότι σε αντίθετη περίπτωση αυτή η τελευταία είναι παράνομη. Ο εργοδότης, ως κάτοχος της πρόσβασης στο διαδίκτυο, μπορεί να αποφασίζει ελεύθερα αν και σε ποιο βαθμό θα επιτρέπει στους εργαζομένους την πρόσβαση στο διαδίκτυο και τη χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η δυνατότητά του αυτή απορρέει από το διευθυντικό του δικαίωμα και το δικαίωμα οργάνωσης της επιχείρησής του ⁶⁹.

⁶⁷ Βλέπε ο.π.

⁶⁸ Βλέπε ο.π.

⁶⁹ Ιωάννης Δ. Ιγγλεζάκης, Επιτήρηση και παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας (με αφορμή την υπ' αριθμ. 61/2004 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα), ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 57 επ.

Η συγκατάθεση του εργοδότη δύναται να είναι **ρητή**⁷⁰ ή να **συνάγεται από τις περιστάσεις**. Δύναται όμως να υφίσταται και σιωπηρή συναίνεση του εργοδότη στη χρήση του διαδικτύου και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου όπως π.χ. στην περίπτωση όπου υπάρχουν υπολογιστές με σύνδεση στο διαδίκτυο διαθέσιμοι σε χώρους του προσωπικού. Επίσης, εάν επιτρέπεται η χρήση προσωπικών τηλεφωνημάτων, θα είναι επιτρεπτή και η ιδιωτική χρήση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ενώ μπορεί ακόμη, η τελευταία να αποτελεί πρακτική της επιχείρησης και να λογίζεται έτσι ως επιτρεπόμενη⁷¹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο η προσωπική όσο και η υπηρεσιακή χρήση του διαδικτύου είναι δυνατόν να υπόκειται σε χρονικούς περιορισμούς. Η χρήση δηλαδή του διαδικτύου και της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας δεν θα πρέπει να ασκείται σε βάρος των εργασιακών καθηκόντων του εργαζομένου, έτσι εφόσον δεν ορίζεται κάτι διαφορετικά, η χρήση του διαδικτύου θα πρέπει να γίνεται εκτός του ωραρίου εργασίας του τελευταίου. Ο εργοδότης, μπορεί και πρέπει να λειτουργήσει προληπτικά. Η τεχνολογία παρέχει στον εργοδότη τη δυνατότητα η χρήση του διαδικτύου να επιτρέπεται για ένα εύλογο

⁷⁰ Η συγκατάθεση θεωρείται ρητή στην περίπτωση αυτή περιέχεται στη σύμβαση εργασίας ή στον κανονισμό εργασίας της επιχείρησης ή πιο σπάνια, σε συλλογική ή επιχειρησιακή σύμβαση εργασίας. Ρητή θεωρείται επίσης η συγκατάθεση του εργοδότη, όταν παρέχονται δύο διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στον εργαζόμενο, μια υπηρεσιακή και μια προσωπική, καθώς τότε γίνεται σαφές ότι επιτρέπεται η αποστολή προσωπικών μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μέσω της προσωπικής ηλεκτρονικής διεύθυνσης (για περισσότερες λεπτομέρειες και παραπομπές βλέπε σε: Ιωάννη Δ. Ιγγλεζάκη, Επιτήρηση και παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας (με αφορμή την υπ' αριθμ. 61/2004 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα), ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 57 επ.

⁷¹ Ιωάννης Δ. Ιγγλεζάκης, Επιτήρηση και παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας (με αφορμή την υπ' αριθμ. 61/2004 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα), ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 57 επ.

χρονικό διάστημα ⁷², όπως και να υπάρχει απαγόρευση της πρόσβασης σε ορισμένες ιστοσελίδες ⁷³ ή ακόμη και να επιτρέπεται η χρήση του μόνο σε ορισμένες ιστοσελίδες, το περιεχόμενο των οποίων είναι συναφές με το αντικείμενο εργασίας. Επιπλέον μπορεί να απαγορεύεται η αποστολή μεγάλου όγκου πληροφοριών ⁷⁴ μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, όπως και το άνοιγμα συνημμένων αρχείων, διότι τα τελευταία είναι δυνατόν να περιέχουν κάποιο ιό ο οποίος θα θέσει σε κίνδυνο το λειτουργικό σύστημα της επιχείρησης ⁷⁵.

⁷² Σε μια τέτοια περίπτωση, ο εργοδότης θα πρέπει να τηρήσει την αρχή της ίσης μεταχείρισης, δηλαδή να μην προβεί σε αυθαίρετες διαφοροποιήσεις μεταξύ των μισθωτών ως προς το ποιοι έχουν πρόσβαση σε ποιες ιστοσελίδες και δεύτερον να μην προσβάλει την προσωπικότητα του μισθωτού με αθέμιτη επιλογή των προσβάσιμων σελίδων (π.χ. επιτρέποντας την πρόσβαση στην ιστοσελίδα ενός μόνο πολιτικού κόμματος ή μιας εφημερίδας κ.λ.π.), βλέπε σε: Αθανάσιο Παπαϊωάννου, Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, ΕΕΔ, τόμος 65, έτος 2006, σελ. 730 επ.

⁷³ Στην περίπτωση αυτή προτείνεται η εισαγωγή προγραμμάτων «φίλτρων» που έχουν τη δυνατότητα να αποτρέπουν την πρόσβαση σε ορισμένες ιστοσελίδες.

⁷⁴ Για παράδειγμα συνημμένα αρχεία είτε σε συμπιεσμένη μορφή είτε όχι.

⁷⁵ Βλέπε ο.π. Ιωάννης Δ. Ιγγλεζάκης.

ii. Η Παρεμβολή του Εργοδότη στη Σφαίρα του Απορρήτου του Εργαζομένου κατά τη Διάρκεια της Εργασίας.

Η περίπτωση παρεμβολής του εργοδότη στη σφαίρα του απορρήτου κατά την εκτέλεση της εργασίας με τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων εντός της επιχειρήσεως, προκαλεί το ενδιαφέρον.

Η παρακολούθηση των μισθωτών μέσω κυκλωμάτων τηλεοράσεως εφαρμόζεται ιδίως στις μεγάλου μεγέθους εκμεταλλεύσεις, όπου η παρακολούθηση των μισθωτών από τους προϊσταμένους τους καθίσταται συχνά προβληματική ή και αδύνατη ⁷⁶. Το σύστημα αυτής της συνεχούς παρακολουθήσεως τους εργαζόμενου μπορεί να στοχεύει στην αντικατάσταση της ανθρώπινης εργασίας ή να επιβάλλεται από τεχνικολειτουργικές αναγκαιότητες ή ακόμη να έχει σκοπό την παρακολούθηση εν αγνοία ⁷⁷ ή εν γνώσει του προσωπικού με σκοπό τον πειθαρχικό έλεγχο ⁷⁸.

Εξετάζοντας το ζήτημα από την **πλευρά των συμφερόντων του εργοδότη** ⁷⁹, διαπιστώνουμε ότι ο μισθωτός προσλαμβάνεται για να

⁷⁶ Κεράνης Δημήτριος, Η προστασία της Προσωπικότητας του μισθωτού, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2000, σελ. 271 επ.

⁷⁷ Παλαιότερα, το Υπουργείο Εργασίας με το υπ' αριθμ. 682/84 έγγραφό του υπεστήριξε, ότι η παρακολούθηση των εργαζομένων ανήκει στο διευθυντικό δικαίωμα του εργοδότη, υπό την επιφύλαξη των άρθρων 57, 200, 288 και 281.

⁷⁸ Βλέπε ο.π. σημείωση 56 όπου και παραπομπή σε Παπαδημητρίου Κ, Η χρησιμοποίηση οπτικοακουστικών μέσων στην επιχείρηση για την παρακολούθηση των εργαζομένων, ΕΕΔ 45.153.

⁷⁹ Το έτος 1993 πραγματοποιήθηκε μία έρευνα στις ΗΠΑ προκειμένου να διερευνηθούν τα αίτια που οδηγούν τους εργοδότες στην παρακολούθηση της ηλεκτρονικής επικοινωνίας των εργαζομένων τους. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας αυτής το 29,2% πραγματοποιείται για λόγους ελέγχου της εργασίας, το 29.2% για να ανακαλύψουν τυχόν κλοπές, το 21,5% για να ανακαλύψουν

παρέχει την εργασία του στον εργοδότη κατά τη διάρκεια του ωραρίου απασχόλησής του ⁸⁰. Η αποστολή και η λήψη μηνυμάτων και η πλοήγηση στο διαδίκτυο για σκοπούς άσχετους με την εργασία, αποτελεί κατ' αρχήν, μια παραβίαση της βασικής αυτής συμβατικής υποχρέωσης του εργαζομένου και συνεπώς ο εργοδότης νομιμοποιείται να ελέγχει εάν πράγματι συμβαίνει κάτι τέτοιο ⁸¹.

τυχόν κατασκοπία από άλλες αντίπαλες επιχειρήσεις, το 3,1% για να βρουν χαμένα έγγραφα, το 3,1% για να ανακαλύψουν παράνομο λογισμικό, το 3,1% για να αποτρέψουν την προσωπική χρήση κλπ. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε <http://www.privacyfoundation.org/workplace>.

Επιπλέον, στον ίδιο διαδικτυακό τόπο δημοσιεύονται και κάποιες σκέψεις που σχετίζονται με τον έλεγχο των εργαζομένων: όπως είναι ο έλεγχος της παραγωγικότητας (π.χ. έλεγχος του «σπασίματος» των κωδικών, αποτροπή της πρόσβασης στο διαδίκτυο σε διαδικτυακούς τόπους που αφορούν παιχνίδια, μουσική, σπορ, πορνογραφικό υλικό), το κόστος από τη χρήση του διαδικτύου, την πνευματική ιδιοκτησία (ενισχύοντας άδειες λογισμικού για συγκεκριμένο αριθμό υπολογιστών μέσα στην εταιρεία, μειώνοντας την πιθανότητα να γίνεται χρήση πειρατικού λογισμικού από τους εργαζομένους), τα βιομηχανικά μυστικά (ανίχνευση αντιγραφής σε δισκέτες ή σε «συμπιεσμένους» δίσκους και σε ηλεκτρονική αλληλογραφία των βιομηχανικών μυστικών), η ασφάλεια (ανίχνευση ιών στην ηλεκτρονική αλληλογραφία ή στα συνημμένα έγγραφα που προσαρτώνται σε αυτή), αποτροπή της χρήσης των διαδικτυακών χώρων επικοινωνίας (chat rooms) κατά τη διάρκεια της εργασίας τους, να διαφυλάξουν το δημόσιο προφίλ της εταιρείας, η επίβλεψη των ατόμων που έχουν διευθυντικά καθήκοντα, ένα υποκατάστατο του ελέγχου της εργασίας των εργαζομένων καθώς ο εργοδότης μπορεί να ελέγχει ανά πάσα στιγμή εάν ο εργαζόμενος εργάζεται χωρίς να είναι απαραίτητη η παρουσία του στο χώρο εργασίας του τελευταίου.

⁸⁰ Αθανάσιος Παπαϊωάννου, ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ. 29 επ.

⁸¹ Αθανάσιος Παπαϊωάννου, ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ. 30.

Επιπλέον, υποστηρίζεται από την πλευρά των εργοδοτών, ότι η παρακολούθηση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και της πλοήγησης των εργαζομένων στο Διαδίκτυο, πραγματοποιείται για λόγους διασφάλισης των «περιουσιακών» συμφερόντων των εργοδοτών. Ο εργοδότης προβαίνει σε δαπάνες για την αγορά και λειτουργία όλου αυτού του ηλεκτρονικού εξοπλισμού που επιτρέπει την αποστολή ηλεκτρονικών μηνυμάτων και τη σύνδεση με το Διαδίκτυο και έχει εύλογα απαίτηση να αυτό το κεφάλαιο της επιχείρησής του για τις ανάγκες της επιχείρησής του ⁸². Ο εργαζόμενος χρησιμοποιεί «ξένη» περιουσία κατά την ενασχόλησή του με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και, κατά συνέπεια, δεν νομιμοποιείται να απαιτεί σεβασμό της ιδιωτικότητάς του τη στιγμή που ο λόγος για τον οποίο του δόθηκε το δικαίωμα χρήσης της ξένης αυτής περιουσίας είναι η εκτέλεση της εργασίας του.

Επιπλέον, ο εργοδότης έχει έννομο συμφέρον στη διατήρηση και, εν ανάγκη, αναζήτηση και χρήση των ηλεκτρονικών μηνυμάτων που αποστέλλει ο εργαζόμενος και που όντως αφορούν την εργασία του, καθώς τα μηνύματα αυτά αποστέλλονται από τον εργαζόμενο για λογαριασμό της επιχείρησης κατά συνέπεια να δημιουργήσουν συνέπειες έναντι τρίτων ⁸³. Σε μια εποχή που συχνά οι διαπραγματεύσεις διεξάγονται και οι συμφωνίες «κλείνονται» μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων (και όχι κατ' ανάγκη σε επίπεδο υψηλόβαθμων στελεχών), ο εργοδότης έχει άμεσο και σαφές έννομο συμφέρον να διατηρεί στην κεντρική μνήμη του υπολογιστή του τα μηνύματα αυτά για να τα χρησιμοποιήσει έναντι τρίτων ή ενώπιον των αρμόδιων αρχών αν χρειαστεί.

Η παρακολούθηση της χρήσης του διαδικτύου αλλά και της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας από τον εργοδότη πραγματοποιείται και για λόγους διασφάλισης των συμφερόντων της επιχείρησης. Ο εργοδότης

⁸² Βλέπε ο.π.

⁸³ Αθανάσιος Παπαϊωάννου, ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ. 30 επ.

επιθυμεί να είναι σε θέση να διαπιστώσει εγκαίρως εάν ο εργαζόμενος χρησιμοποιεί την ηλεκτρονική υποδομή της επιχείρησης για να του προκαλέσει ζημιά, π.χ. με τη χρησιμοποίηση εμπορικών απορρήτων. Σε αυτό θα πρέπει αν προστεθεί και το ενδεχόμενο εκούσιας πρόκλησης βλάβης στο ηλεκτρονικό σύστημα μιας επιχείρησης από μια εσφαλμένη ενέργεια του εργαζομένου στο πλαίσιο της προσωπικής του ενασχόλησης με το διαδίκτυο ⁸⁴.

Για την καλύτερη ωστόσο διερεύνηση του ζητήματος είναι απαραίτητο να διερευνήσουμε και **τα συμφέροντα του εργαζομένου**. Στη σημερινή εποχή, οι εργαζόμενοι ολοένα και περισσότερο έχουν στη διάθεσή τους έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή μέσω του οποίου έχουν τη δυνατότητα να κάνουν χρήση του διαδικτύου και να αποστέλουν μηνύματα μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Όταν λοιπόν οι εργαζόμενοι κατά τη διάρκεια της εργασίας μπορούν να κάνουν χρήση του διαδικτύου, είναι πολύ πιθανό η χρήση του να μην περιοριστεί αποκλειστικά και μόνο στα πλαίσια της εργασίας του, αλλά να χρησιμοποιήσει το διαδίκτυο προς ικανοποίηση προσωπικών του αναγκών ⁸⁵.

Τίθεται λοιπόν το ζήτημα, εάν αυτή η πέραν της εργασίας του ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο μπορεί να τύχει έννομης προστασίας στο μέτρο που αφορά την προσωπική του ζωή. Σύμφωνα με τον Α. Παπαϊωάννου ⁸⁶, όπως ο εργοδότης δεν δύναται να παρακολουθεί το περιεχόμενο των τηλεφωνικών συνομιλιών του εργαζομένου έστω και αν αυτές έχουν προσωπικό χαρακτήρα, έτσι και στην εποχή του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και του διαδικτύου, δεν

⁸⁴ Βλέπε ο.π.

⁸⁵ Ενδέχεται δηλαδή αν κάνει χρήση του διαδικτύου προκειμένου να αναζητήσει ξενοδοχείο και αεροπορικά εισιτήρια για της διακοπές του, να αγοράσει κάποιο αντικείμενο από το διαδίκτυο κ.α.

⁸⁶ Βλέπε Αθανάσιος Δ. Παπαϊωάννου, Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, Εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα 2006, σελ. 34 επ.

είναι θεμιτή, η έρευνα από πλευράς του εργοδότη, του περιεχομένου των μηνυμάτων που στέλνει ο εργαζόμενος και των ιστοσελίδων που ο αυτός επισκέπτεται. Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται στο ότι το ίδιο το κράτος δεν είναι απεριορίστο στην έρευνα της προσωπικής ηλεκτρονικής αλληλογραφίας των πολιτών ακόμη και για την εξιχνίαση πολύ σοβαρών εγκλημάτων ή την εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων και είναι υποχρεωμένο να ακολουθεί συγκεκριμένες διαδικασίες για να μπορέσει να το πράξει νόμιμα ⁸⁷.

Κατά συνέπεια, τα έννομα συμφέροντα του εργοδότη δεν αρκούν για να του δώσουν μια απεριορίστη εξουσία παρακολούθησης και ελέγχου της ηλεκτρονικής δραστηριότητας του εργαζόμενου μέσα στα πλαίσια της εργασίας. Επομένως, είναι απαραίτητο να σταθμιστεί η βαρύτητα των συμφερόντων των εργοδοτών με αυτή των συμφερόντων των εργαζομένων προκειμένου να βρεθεί το καλύτερο δυνατό σημείο ισορροπίας.

Στην περίπτωση του διαδικτύου, η παρακολούθηση της χρήσης του είναι δυνατή μόνο εφόσον θεμελιώνεται σε ένα υπέρτερο έννομο συμφέρον του εργοδότη και αυτό διότι ο έλεγχος της συμπεριφοράς του εργαζόμενου στο διαδίκτυο μπορεί να αποκαλύψει προσωπικές και άλλες πεποιθήσεις του, μέσω της έρευνας των ιστοσελίδων που επισκέφθηκε. Πιο συγκεκριμένα, ο έλεγχος αυτός θα είναι δυνατός όταν αποσκοπεί στην εξακρίβωση συμπεριφορών που απαγορεύονται από κανονισμούς εργασίας ή από τη σύμβαση εργασίας ⁸⁸. Κατά συνέπεια, η καταγραφή των ιστοσελίδων που επισκέπτονται οι εργαζόμενοι, για στατιστικούς λόγους, παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας ⁸⁹.

⁸⁷ Βλέπε ο.π.

⁸⁸ Βλέπε Ιωάννης Δ. Ιγγλεζάκης, Επιτήρηση και παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας (με αφορμή την υπ'αριθμ. 61/2004 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα), ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 57 επ.

⁸⁹ Βλέπε υπ'αριθμ. 61/2004 απόφασης της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.dpa.gov.gr.

Ως προς τη νομιμότητα της παρακολούθησης — χρήσης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είναι απαραίτητο να διακρίνουμε σε τρεις περιπτώσεις:

α) όταν η επιχείρηση διαθέτει μία μόνο ηλεκτρονική διεύθυνση ⁹⁰, στην περίπτωση αυτή, όπως άλλωστε συμβαίνει και στην έντυπη αλληλογραφία της επιχείρησης, ο εργοδότης έχει δικαίωμα και μπορεί να διαβάζει τα μηνύματα της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας ⁹¹, με μόνη εξαίρεση την περίπτωση όπου ένα μήνυμα απευθύνεται προσωπικά προς έναν εργαζόμενο.

β) το ίδιο συμβαίνει και όταν μια διεύθυνση αντιστοιχεί σε ένα τμήμα επιχείρησης, εκτός εάν προσλαμβάνει προσωπικό χαρακτήρα και άρα ισχύει ότι και στην προηγούμενη περίπτωση.

γ) όταν ένας εργαζόμενος διαθέτει δική του διεύθυνση ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (π.χ. ~~πρόσβατος~~ ~~ιστολόγισμα~~ ~~στ~~).

Σύμφωνα με την άποψη του Ι. Ιγγλεζάκη ⁹²: «...εφόσον η εν λόγω

⁹⁰ π.χ. ~~ιστολόγισμα~~ ~~στ~~

⁹¹ Όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Αθανάσιος Παπαϊωάννου στο άρθρο του «Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το Διαδίκτυο», ΕΕΔ, τόμος 65, έτος 2006, σελ. 728 επ., «... ως προς τα υπηρεσιακού χαρακτήρα μηνύματα δεν είναι δυνατόν να στερηθεί ο εργοδότης το δικαίωμα να εξετάζει την υπηρεσιακή αλληλογραφία που αποστέλλει και λαμβάνει ο μισθωτός στο πλαίσιο της εκτέλεσης των καθηκόντων του. Αυτό θα αποτελούσε ευρύτατο περιορισμό του ελέγχου του εργοδότη στις υποθέσεις της επιχείρησης του και ένας τέτοιος περιορισμός δεν μπορεί να εισαχθεί στην έννομη τάξη μας μέσα από μια απλή ερμηνευτική προσέγγιση. Αν μη τι άλλο θα έπρεπε να υπάρξει ρητή νομοθετική πρόβλεψη.

Αντίθετα, δείχνει θεμιτή και επιβεβλημένη στο δικαιικό μας σύστημα η απαγόρευση ανάγνωσης της προσωπικής ηλεκτρονικής αλληλογραφίας του μισθωτού. Ο εργοδότης, βεβαίως έχει το δικαίωμα να ξέρει εάν ο εργαζόμενος αποστέλλει προσωπικά μηνύματα και να τον αξιολογεί αρνητικά εφ' όσον κρίνει ότι αυτά ξεπερνούν κάποια θεμιτά όρια, λαμβάνοντας και τα όποια μέτρα.»

⁹² Βλέπε Ιωάννης Δ. Ιγγλεζάκης, Επιτήρηση και παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας (με αφορμή την υπ' αριθμ.

ηλεκτρονική διεύθυνση έχει δημιουργηθεί αποκλειστικά για επαγγελματικούς σκοπούς, τότε, θα είναι δυνατή η παρακολούθηση, μέσα όμως σε ορισμένα όρια»⁹³.

61/2004 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα), ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 57 επ.

⁹³ Αξίζει να σημειωθεί, ότι ως προς το ζήτημα αυτό υποστηρίζονται δύο αντιτιθέμενες απόψεις: κατά την πρώτη, είναι δυνατή η παρακολούθηση του περιεχομένου των μηνυμάτων ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, ενώ κατά τη δεύτερη η ηλεκτρονική αλληλογραφία έχει προσωπικό χαρακτήρα και μόνο όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι, όπως λ.χ. υπόνοιες παραβίασης του εμπορικού απορρήτου ή άλλη κατάχρηση, θα είναι δυνατός ο έλεγχός της, (για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε ό.π. υποσημείωση υπ' αριθμ.81 όπου και σχετικές αναλυτικές παραπομπές).

Δ. ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ.

Ο έλεγχος της τήρησης των κανόνων επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα ασκείται από την Αρχή για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η αρμοδιότητα της Αρχής για την προστασία δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα είναι απόρροια του ειδικού και συμπληρωματικού χαρακτήρα του νόμου για την επεξεργασία δεδομένων στις τηλεπικοινωνίες σε σχέση με το ν. 2472/1997 ⁹⁴.

Κατά την διάρκεια της θητείας της η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων αντιμετώπισε πολλές φορές ζητήματα που αφορούν την προστασία των προσωπικών δεδομένων στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων. Ειδικότερα, είτε ύστερα από καταγγελία μεμονωμένων εργαζομένων αλλά και συλλογικών οργανώσεών τους, είτε με αφορμή δημοσιεύματα του τύπου, η Αρχή ασχολήθηκε με ζητήματα που άπτονται της παρακολούθησης επικοινωνιών των εργαζομένων, της επιτήρησης των χώρων εργασίας κ.α.

Για το λόγο αυτό η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα εξέδωσε το έτος **2001 την υπ' αριθμ. 118 Οδηγία της** με σκοπό να καθορίσει τα ακραία όρια εντός των οποίων ο εργοδότης/προϊστάμενος, ασκώντας το διευθυντικό του δικαίωμα και δικαίωμα οργάνωσης της επιχείρησης, δικαιούται, κατά την κείμενη νομοθεσία, να επεξεργάζεται τα προσωπικά δεδομένα των εργαζόμενων.

⁹⁴ Βασίλειος Τουντόπουλος, Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών η προσαρμογή του ελληνικού δικαίου στην Οδηγία 97/66, ΔΕΕ 5/2000, σελ. 475 επ.

Η Οδηγία αυτή, δεν θέτει νέους κανόνες δικαίου, πρωτογενείς ή δευτερογενείς. Με αυτήν επιχειρείται ερμηνευτική εξειδίκευση της νομοθεσίας περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων κατά την εκτέλεση της εργασιακής σχέσης. Επιπλέον, η Αρχή με την υπ' αριθμ. 118/2001 Οδηγία της, έκρινε απαραίτητο να διευκρινίσει έννοιες όπως είναι ο «εργαζόμενος», ο «εργοδότης», ο «χώρος εργασίας» κ.α., οι οποίες προστατεύονται από την παρούσα Οδηγία. Για το λόγο αυτό η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα έκρινε ότι: Ως **«εργαζόμενοι»** στην παρούσα Οδηγία νοούνται οι απασχολούμενοι τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Στην τελευταία περίπτωση, η Οδηγία βρίσκει εφαρμογή εφόσον πρόκειται για πρόσωπα που εργάζονται κατά τις οδηγίες και υπό τον έλεγχο του εργοδότη. Κρίσιμο στοιχείο για την εφαρμογή της Οδηγίας συνιστά δηλαδή η σχέση εξάρτησης μεταξύ προϊσταμένου/ εργοδότη και υπαλλήλου. Το κύρος της σχέσης απασχόλησης είναι αδιάφορο.

Ως **«εργαζόμενοι»** κατά την παρούσα Οδηγία νοούνται επίσης: α) οι υποψήφιοι για εργασία καθώς και β) οι πρώην εργαζόμενοι. Ως προς την πρώτη περίπτωση δεν συντρέχει μεν εξαρχής η σχέση εξάρτησης που χαρακτηρίζει την εργασιακή σχέση, ωστόσο είναι προφανές ότι κάποιος που αναζητεί εργασία βρίσκεται κατά κανόνα σε θέση που δεν του επιτρέπει να επιλέξει ελεύθερα ποια δεδομένα που τον αφορούν θα καταστήσει γνωστά και προσιτά σε τρίτους και άρα χρειάζεται αυξημένη προστασία. Στην περίπτωση των πρώην εργαζομένων είναι προφανές ότι η λύση της εργασιακής σχέσης δεν σημαίνει και αποδέσμευση από τους κανόνες νόμιμης και θεμιτής επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων. Περαιτέρω χρήση των δεδομένων θα μπορούσε να έχει δυσμενείς επιπτώσεις τόσο για την προστασία της προσωπικότητας και της ιδιωτικότητας όσο και για τα ιδιαίτερα έννομα συμφέροντα του πρώην εργαζομένου (π.χ. αναζήτηση νέας εργασίας κλπ.).

Αντίστοιχα, **«ως εργοδότης»** (ή προϊστάμενος στην περίπτωση των δημοσίων αρχών) νοείται στην προκειμένη Οδηγία αυτός που προσδιορίζει δεσμευτικά την οργάνωση, το περιεχόμενο και γενικά τους όρους της εργασίας. Η Οδηγία απευθύνεται, ωστόσο, στους υπεύθυνους

επεξεργασίας, ανεξαρτήτως εάν ταυτίζονται με τον εργοδότη ή προϊστάμενο. Αυτούς βαρύνει η συμμόρφωση προς τους γενικούς κανόνες επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων, όπως αυτοί ερμηνεύονται και διευκρινίζονται στην παρούσα Οδηγία.

Ως **«σκοποί επεξεργασίας»** που σχετίζονται με τη σχέση απασχόλησης και, κατά τούτο, δεν υπερβαίνουν ούτε περιγράφουν την αρχή του σκοπού (άρθρο 4 παρ. 1) νοούνται αυτοί που αφορούν την επιλογή και πρόσληψη του εργαζομένου, την εκπλήρωση της εργασιακής σχέσης και των εκατέρωθεν υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτή, την εκτέλεση των σχετικών συμβάσεων, καθώς και την οργάνωση της εργασίας (καθορισμός των μέσων, μεθόδων, προτεραιοτήτων κλπ.).

Στην παρούσα Οδηγία **«ως έλεγχος και παρακολούθηση»** νοείται η χρήση μέσων παρακολούθησης, ιδίως ηλεκτρονικών υπολογιστών, κυκλωμάτων παρακολούθησης, ηχοσκοπήσης, βιντεοσκοπήσης, μεθόδων παρακολούθησης των επικοινωνιών ή των κινήσεων των εργαζομένων με σκοπό τον έλεγχο αυτών ή/και των χώρων και εγκαταστάσεων εργασίας.

Για τους σκοπούς της παρούσας Οδηγίας, ως **«χώρος εργασίας»** νοείται κάθε χώρος στον οποίο βρίσκεται εγκατεστημένος ο εργαζόμενος κατά την εκτέλεση της εργασίας που του έχει ανατεθεί. Η Αρχή προκρίνει αυτή την ευρεία ερμηνεία α) γιατί λαμβάνει υπόψη τόσο ιδιαίτερες μορφές εργασίας (π.χ. μεταφορές) όσο και τις τάσεις για ευέλικτες και αποκεντρωμένες μορφές οργάνωσης της εργασίας (μορφές τηλεργασίας) και β) για να αποφευχθεί η περιγραφή των υποχρεώσεων και δεσμεύσεων του υπεύθυνου επεξεργασίας μέσω του στενού προσδιορισμού των χώρων εργασίας.

Η Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων σύμφωνα με την **υπ' αριθμ. 118/2001 Οδηγία** ⁹⁵ της επεσήμανε τα ακόλουθα ⁹⁶:

⁹⁵ Αναλυτικότερη επισκόπηση του κειμένου της Οδηγίας δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα www.dpa.gr

1. Η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των εργαζομένων πρέπει να πραγματοποιείται με θεμιτά μέσα και με τρόπο ώστε να διασφαλίζεται ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής, της

⁹⁶ Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, έχει ήδη αντιμετωπίσει τα συγκεκριμένα θέματα που έχουν τεθεί με τους γενικούς κανόνες που έχει εισαγάγει ο νομοθέτης με τους Ν. 2472/97 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και Ν. 2774/99 για την προστασία προσωπικών δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα. Ωστόσο διαπιστώνει ότι η εφαρμογή των γενικών κανόνων, λόγω της οριζόντιας φύσης τους, δεν λαμβάνει υπόψη τους ιδιαίτερους σκοπούς, τις συνθήκες και γενικά το περιβάλλον της εργασιακής σχέσης. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ερμηνευτικά προβλήματα και σε ανασφάλεια δικαίου που ενδέχεται μάλιστα να προβληθούν ως πρόσχημα για την ένταση του ελέγχου των εργαζομένων και τον περιορισμό των δικαιωμάτων τους.

Οι σχετικοί προβληματισμοί της Αρχής ενισχύονται από το γεγονός ότι ο Ν. 2819/2000 (άρθρο 8 που προσθέτει νέο άρθρο 7Α) επέφερε τροποποιήσεις στον Ν. 2472/97 και - μεταξύ των άλλων- εξαιρεί την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που πραγματοποιείται στο πεδίο των σχέσεων εργασίας από τις υποχρεώσεις γνωστοποίησης και αίτησης για άδεια. Συνεπώς, ο υπεύθυνος επεξεργασίας που, στις περισσότερες περιπτώσεις (είτε τυπικά είτε κατ' αποτέλεσμα) ταυτίζεται με τον εργοδότη ή τον προϊστάμενο, ορίζει κατ' αρχήν μόνος του τους όρους της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων - υποκείμενος βέβαια σε κάθε περίπτωση στον κατασταλτικό έλεγχο της Αρχής. Πρέπει να σημειωθεί η νέα πρόσφατη τροποποίηση της σχετικής παραγράφου του άρθρου 7Α (άρθρο 34 Ν. 2915/01 ΦΕΚ 109 Α') με την οποία αίρεται κάθε αμφιβολία για την εφαρμογή της προαναφερόμενης ρύθμισης και στον δημόσιο τομέα. Είναι αυτονόητο ότι η παραπάνω διάταξη αφορά τις περιπτώσεις που η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων γίνεται αποκλειστικά για την εξυπηρέτηση της σχέσης εργασίας. Επομένως, αν αναφέρεται μόνο έμμεσα σε αυτήν ή αν ο υπεύθυνος επεξεργασίας προβαίνει σε διαβίβαση δεδομένων σε τρίτους δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωση γνωστοποίησης ή αίτησης αδειας.

προσωπικότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των εργαζομένων στον χώρο της εργασίας και, γενικότερα, στο πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων.

2. Η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των εργαζομένων επιτρέπεται αποκλειστικά για σκοπούς που συνδέονται άμεσα με τη σχέση απασχόλησης και εφ' όσον είναι αναγκαία για την εκπλήρωση των εκατέρωθεν υποχρεώσεων που θεμελιώνονται σε αυτή τη σχέση, είτε αυτές πηγάζουν από το νόμο είτε από σύμβαση.

3. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 α του Ν. 2472/97, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (των εργαζομένων) πρέπει να συλλέγονται και να υφίστανται επεξεργασία για σαφείς και καθορισμένους σκοπούς. Τόσο από τη διατύπωση της διάταξης αυτής, όσο και από την υποχρέωση ενημέρωσης των υποκειμένων, συνάγεται ότι οι σκοποί της επεξεργασίας θα πρέπει να είναι εκ των προτέρων γνωστοί στους εργαζομένους και κατανοητοί από αυτούς.

4. Η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των εργαζομένων για σκοπούς που δεν αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, τη σχέση απασχόλησης απαγορεύεται από την αρχή του σκοπού. Η συγκατάθεση των εργαζομένων δεν μπορεί να άρει την απαγόρευση της υπέρβασης του σκοπού. Δεν παραγνωρίζεται η ελευθερία της συγκατάθεσης, η οποία συνιστά εξάλλου τον κατά νόμο βασικό θεμελιωτικό λόγο της επεξεργασίας δεδομένων.

5. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, όπως καθιερώνεται στο άρθρο 4 παρ. 1 β του Ν. 2472/97, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά χρειάζονται ενόψει των σκοπών επεξεργασίας, στο πλαίσιο των σχέσεων απασχόλησης και της οργάνωσης της εργασίας. Τα δεδομένα πρέπει να είναι ακριβή και να υποβάλλονται σε ενημέρωση. Διατηρούνται όσο χρόνο απαιτείται για την εκπλήρωση των επιμέρους σκοπών επεξεργασίας. Σε περίπτωση λήξης της σχέσης απασχόλησης ή σε περίπτωση μη επιλογής /πρόσληψης, τα δεδομένα των εργαζομένων /υποψηφίων πρέπει να διατηρούνται σε μορφή που επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων μόνο για όσο διάστημα είναι αναγκαίο για την υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον δικαστηρίου.

6. Είναι αυτονόητο ότι παραίτηση του εργαζομένου από τα δικαιώματα που εισάγει ο Ν. 2472/97 είναι άκυρη. Εξάλλου η άσκηση των δικαιωμάτων που προβλέπονται από το ν. 2472/1997 (γνωστοποίησης, πρόσβασης, αντίρρησης κ.λπ.) δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να έχει δυσμενείς συνέπειες για τον εργαζόμενο, αφού έτσι θα αναιρούνταν ο σκοπός του νόμου. Για παράδειγμα η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης ή και η προσφυγή στην Αρχή για να παράσχει τη συνδρομή της στην άσκηση των δικαιωμάτων του δεν μπορεί να οδηγεί σε δυσμενή αξιολόγηση του εργαζόμενου, σε καταγγελία της συμβάσεως/σχέσης εργασίας κλπ.

7. Όπως προκύπτει και από το άρθρο 14 του Ν. 2472/97 αποφάσεις που αφορούν κάθε πτυχή της προσωπικότητας των εργαζομένων, όπως η συμπεριφορά ή η αποδοτικότητά τους, δεν επιτρέπεται να λαμβάνονται αποκλειστικά βάσει αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Μία τέτοια διαδικασία θα υποβίβαζε τους εργαζόμενους σε πληροφοριακά αντικείμενα και θα πρόσβαλλε την προσωπικότητά τους.

8. Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που συλλέγονται σε συνδυασμό με τεχνικά ή οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η ορθή και ασφαλής λειτουργία συστημάτων δεν μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τον έλεγχο της συμπεριφοράς των εργαζομένων, εκτός εάν αυτή συνδέεται με τη λειτουργία των συστημάτων αυτών.

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, είχε τη δυνατότητα να εφαρμόσει τις παραπάνω Οδηγίες σε μια περίπτωση ⁹⁷ κατά την οποία το Σωματείο μιας επιχείρησης ζήτησε τη γνώμη της Αρχής για τη νομιμότητα των ενεργειών της επιχείρησης σε ότι αφορά την ηλεκτρονική αλληλογραφία των εργαζομένων και την επίσκεψη ιστοσελίδων του διαδικτύου. Έπειτα από την εξέταση όλων των πραγματικών περιστατικών η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού

⁹⁷ Βλέπε υπ' αριθμ. 61/2004 Απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Χαρακτήρα κατέληξε στο ότι η εν λόγω εταιρεία οφείλει να ενημερώσει τους εργαζόμενους σε αυτήν για τη χρήση του λογισμικού κατά τρόπο ιδιαίτερα σαφή και κατανοητό σε όλους (π.χ. με το άνοιγμα του υπολογιστή να εμφανίζεται μήνυμα την οθόνη). Οι εργαζόμενοι πρέπει να διαθέτουν τη δυνατότητα χρήσης χώρου, στον οποίο δεν θα είναι επιτρεπτή η πρόσβαση τρίτων (π.χ. με τη χρήση διαμέρισης του δίσκου) ή/και κρυπτογράφησης αρχείων.

Επιπλέον, η Αρχή απευθύνει προειδοποίηση στην εταιρεία να λάβει όλα τα απαραίτητα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ασφάλειας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, τα οποία διακινούνται μέσω του δικτύου ή/και είναι αποθηκευμένα στους υπολογιστές της εταιρείας.

Σύμφωνα πάντα με την απόφαση 61/2004 της Αρχής, η εταιρεία οφείλει να μην προβαίνει σε καταγραφή των ιστοσελίδων που επισκέπτονται οι εργαζόμενοι για στατιστικούς λόγους, ενώ είναι δυνατός ο περιορισμός των ιστοσελίδων που μπορεί να επισκέπτεται ο εργαζόμενος. Απαγορεύεται επίσης και η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων, που αφορούν τις κλήσεις και γενικά τις επικοινωνίες (στις οποίες συμπεριλαμβάνεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο) στον χώρο εργασίας, παρά μόνον εφόσον αυτό είναι απολύτως αναγκαίο για την οργάνωση και τον έλεγχο της διεκπεραίωσης της συγκεκριμένης εργασίας ή του κύκλου εργασιών και ιδίως τον έλεγχο των δαπανών. Τα στοιχεία της επικοινωνίας που καταχωρίζονται πρέπει να περιορίζονται στα απολύτως απαραίτητα και πρόσφορα δεδομένα για την επίτευξη των σκοπών αυτών. Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται η καταχώριση και επεξεργασία ολόκληρου του αριθμού ή του συνόλου των στοιχείων της επικοινωνίας ούτε στοιχείων από το περιεχόμενό τους. Ωστόσο, η Αρχή αναγνώρισε την δυνατότητα του εργοδότη να αποκλείσει την πρόσβαση των εργαζομένων της επιχείρησής του σε ορισμένες ιστοσελίδες ⁹⁸.

⁹⁸ Βλέπε υπ' αριθμ. 61/2004 απόφαση Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, δημοσιευμένη σε [www.epi.gr](#)

Ε. ΤΡΟΠΟΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΤΟΥΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα με την υπ' αριθμ. 115/2001 Οδηγία της αφιέρωσε το τελευταίο κεφάλαιο (Η') αναφερόμενη στα δικαιώματα των εργαζομένων έναντι του υπεύθυνου επεξεργασίας. Τα δικαιώματα αυτά ορίζονται με σαφήνεια στα άρθρα 11-14 του ν. 2472/1997, ωστόσο η εν λόγω Αρχή θέλησε να επισιτήσσει την προσοχή σε αυτά εντάσσοντάς τα τελευταία στα πλαίσια των εργασιακών σχέσεων. Κατά συνέπεια, οι εργαζόμενοι έχουν τα ακόλουθα δικαιώματα:

Ι. Το Δικαίωμα Ενημέρωσης:

Ο υπεύθυνος επεξεργασίας, έχει το δικαίωμα να προβεί σε συλλογή και αρχειοθέτηση προσωπικών δεδομένων του εργαζόμενου, οφείλει, όμως, με τρόπο κατανοητό να τον ενημερώνει τουλάχιστον για τα εξής στοιχεία : α) την ταυτότητα του ίδιου και του εκπροσώπου του που διαχειρίζεται τα στοιχεία αυτά, β) το σκοπό της επεξεργασίας, ότι δηλαδή αυτή γίνεται στο πλαίσιο της οργάνωσης της εργασιακής σχέσης και αποβλέπει μόνο σ' αυτή, γ) τους αποδέκτες και τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων, τα φυσικά, δηλαδή ή νομικά πρόσωπα ή δημόσιες αρχές ή υπηρεσίες ή άλλους οργανισμούς, στους οποίους ανακοινώνονται ή μεταδίδονται τα δεδομένα. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι οι αποδέκτες αυτοί, ανεξάρτητα από το αν είναι τρίτοι ή όχι, πρέπει να προκύπτουν είτε από το νόμο είτε από τη σύμβαση. Επομένως, ο εργοδότης δεν μπορεί αυθαίρετα να ορίσει αποδέκτες και να ενημερώνει περί αυτών τον εργαζόμενο αφού το δικαίωμα της αποστολής σε τρίτους των δεδομένων είναι συμφυές με το νόμο και τη σύμβαση, η έρευνα δε της νομιμότητας του, προηγείται του ελέγχου της ενημέρωσης. Το δικαίωμα ενημέρωσης

πάντως υφίσταται ανεξάρτητα από τη νομιμότητα της αποστολής των δεδομένων σε τρίτους. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει τέλος δ) να ενημερώνει τον εργαζόμενο ότι έχει το δικαίωμα πρόσβασης.

II. Το Δικαίωμα Πρόσβασης:

Το δικαίωμα πρόσβασης, συναφές με το προηγούμενο δικαίωμα ενημέρωσης, συνίσταται στο δικαίωμα του εργαζόμενου να γνωρίζει κάθε φορά το περιεχόμενο του προσωπικού του φακέλου, ποια δηλαδή από τα προσωπικά του δεδομένα αποτελούν ή αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει τις ακόλουθες πληροφορίες :

α) Όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν και την προέλευσή τους. Δικαιούται, δηλαδή, ο εργαζόμενος να πληροφορηθεί, όχι μόνο το περιεχόμενο, αλλά και τις πηγές από τις οποίες αντλήθηκαν οι πληροφορίες, π.χ. το γεγονός ότι ο εργαζόμενος ορισμένη ημέρα και ώρα, κατά την εκτέλεση της σύμβασης επιδείκνυε αμελή συμπεριφορά, συνέπεια της οποίας ήταν η ζημία του εργοδότη, πρέπει να συνοδεύεται και από την πηγή της πληροφορίας (βιντεοσκοπήση, άμεση γνώση εργοδότη ή αντιπροσώπου του κ.λπ.)

β) Τους σκοπούς της επεξεργασίας, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες των αποδεκτών.

γ) Την εξέλιξη της επεξεργασίας από την προηγούμενη ενημέρωση, ποια στοιχεία, δηλαδή, προστέθηκαν ή αφαιρέθηκαν στο φάκελο του εργαζόμενου και

δ) Τη λογική της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, δεδομένου ότι τα παραπάνω δικαιώματα είναι δυνατό να ασκηθούν και με τη συνδρομή ειδικού.

III. Το Δικαίωμα Αντίρρησης:

Το δικαίωμα αντίρρησης συνίσταται στο δικαίωμα του εργαζόμενου να ζητήσει οποτεδήποτε, από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, να προβεί σε συγκεκριμένη ενέργεια σχετικά με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που τον αφορούν. Μπορεί, δηλαδή ο εργαζόμενος σχετικά με τα προσωπικά του δεδομένα να απευθύνει αίτηση με την οποία να ζητά συγκεκριμένη ενέργεια για όλα ή κάποια από τα προσωπικά του δεδομένα, των οποίων η επεξεργασία είναι παράνομη ή αντισυμβατική. Ενδεικτικά αναφέρονται στο νόμο τέτοιες περιπτώσεις, όπως η διόρθωση, προσωρινή μη χρησιμοποίηση, δέσμευση ή διαγραφή.

Είναι αυτονόητο ότι στη σχέση εργασίας, προσωπικά δεδομένα απαιτούμενα ή από το νόμο ή από τη σύμβαση, τηρούνται νόμιμα και δεν είναι δυνατή η προβολή αντιρρήσεων περί αυτών, αφού αυτή θα ήταν παράνομη και αντισυμβατική. Επομένως, το δικαίωμα αντίρρησης πρέπει να αφορά επεξεργασία πέραν των νομίμων ή συμβατικών σκοπών. Οι αντιρρήσεις του εργαζόμενου για να έχουν βάση πρέπει να επικαλούνται επεξεργασία που για οποιοδήποτε λόγο εξήλθε του παραπάνω αναφερόμενου πλαισίου, π.χ. ο εργαζόμενος έχει δικαίωμα να ζητήσει τη διαγραφή του αναφερόμενου περιστατικού της αμελούς συμπεριφοράς του, κατά τον χρόνο εκτέλεσης της σύμβασης, ως μη ανταποκρινόμενου στην αλήθεια, τη διαγραφή δεδομένου υπερβαίνοντος το σκοπό του αρχείου, την προσωρινή μη χρησιμοποίηση δεδομένου, μέχρι να κριθεί αρμοδίως η βασιμότητά του ή τη μη διαβίβαση σε τρίτο, άσχετο με τις νόμιμες ή συμβατικές υποχρεώσεις.

Η άσκηση των παραπάνω δικαιωμάτων, πρόσβασης και αντίρρησης, γίνεται με αίτηση προς τον υπεύθυνο επεξεργασίας. Η αίτηση πρέπει περιέχει ορισμένο αίτημα για συγκεκριμένη ενέργεια (π.χ. αίτημα πρόσβασης, αίτημα διόρθωσης κ.λπ.). Ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να απαντήσει εντός 15 ημερών στον εργαζόμενο. Αν

αυτό δεν συμβεί ή αν η απάντηση δεν κριθεί ικανοποιητική, ο εργαζόμενος δικαιούται να προσφύγει στην Αρχή, η οποία αφού εξετάσει στην ουσία το αίτημα εκδίδει οριστική απόφαση. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας, άλλωστε, αν αρνηθεί να ικανοποιήσει το αίτημα, υποχρεούται να το γνωστοποιήσει στην Αρχή και στον εργαζόμενο, πληροφορώντας τον ότι δικαιούται να προσφύγει στην Αρχή. Αν το αίτημα γίνει δεκτό ο υπεύθυνος της επεξεργασίας υποχρεούται να χορηγήσει στον ενδιαφερόμενο σε γλώσσα κατανοητή αντίγραφο του διορθωμένου μέρους που τον αφορά.

IV. Το Δικαίωμα Δικαστικής Προστασίας:

Εκτός από τα παραπάνω δικαιώματα που έχει ο εργαζόμενος κατά την διαχείριση των προσωπικών του δεδομένων από τον εργοδότη, παρέχεται σ' αυτόν και το **δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας** σε περίπτωση αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των προσωπικών του δεδομένων, εφόσον αυτή αποβλέπει στην αξιολόγηση της προσωπικότητάς του και ιδίως της αποδοτικότητάς του στην εργασία και της εν γένει συμπεριφοράς του. Όταν η επεξεργασία είναι αυτοματοποιημένη και αποβλέπει στους παραπάνω σκοπούς, ο εργαζόμενος έχει το δικαίωμα να προσφύγει στο αρμόδιο πολιτικό ή διοικητικό δικαστήριο και να ζητήσει την άμεση αναστολή ή μη εφαρμογή πράξης ή απόφασης που τον θίγει, ανεξάρτητα, αν συντρέχουν οι λοιπές προϋποθέσεις παροχής έννομης προστασίας. Είναι αυτονόητο ότι, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που προβλέπονται από διατάξεις ουσιαστικού ή δικονομικού δικαίου η προσωρινή προστασία δίδεται για οποιοδήποτε λόγο, αλλά και σε περίπτωση μη αυτοματοποιημένης εργασίας.

V. Αστική Ευθύνη (άρθρο 23):

Στο **άρθρο 23 του ν. 2472/1997** ρυθμίζεται ειδικώς το θέμα της αστικής ευθύνης του υπεύθυνου της επεξεργασίας έναντι του υποκειμένου των δεδομένων και επομένως και του εργαζόμενου. Διαλαμβάνεται δε ρητά ότι ο υπεύθυνος υποχρεούται να αποκαταστήσει πλήρως κάθε περιουσιακή βλάβη που προκάλεσε στον εργαζόμενο από την παράνομη επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων. Το ίδιο συμβαίνει και αν προκληθήκε ηθική βλάβη την πιθανότητα επέλευσης της οποίας όφειλε να γνωρίζει ο υπόχρεος. Η χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης, δεν μπορεί να είναι μικρότερη των δρχ. 200.000, εκτός αν ο ενάγων ζητήσει λιγότερα ή η παραβίαση οφείλεται σε αμέλεια. Στην παράγραφο 3 του άρθρου 23 του ν. 2472/1997 ορίζεται τέλος, ότι η εκδίκαση των σχετικών αγωγών γίνεται κατά την διαδικασία των άρθρων 664-676 Κ.Πολ.Δ. ότι η διαδικασία είναι άσχετη με την επέμβαση της Αρχής ή την άσκηση ποινικής δίωξης και ότι η απόφαση του Δικαστηρίου εκδίδεται μέσα σε δύο μήνες από την πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο.

VI. Διοικητικές και Ποινικές κυρώσεις:

Σ' αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να σημειωθεί, ότι παραβάσεις του νόμου για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τομέα της εργασιακής σχέσης, συνεπάγονται διοικητικές κυρώσεις επιβαλλόμενες από την Αρχή, όπως επίσης και ποινικές κυρώσεις προβλεπόμενες, επίσης από το Νόμο, ο οποίος δίδει ποινική απαξία και σε βαθμό κακουργήματος για παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού

χαρακτήρα. Οι διοικητικές κυρώσεις ορίζονται στο άρθρο 21 του ν. 2472/1997 και είναι :

α) Η προειδοποίηση με αποκλειστική προθεσμία για άρση της παραβίασης.

β) Το πρόστιμο 300.000 δρχ – 50.000.000 δρχ.

γ) Προσωρινή ανάκληση της άδειας και

ε) Καταστροφή του αρχείου ή διακοπή της επεξεργασίας και καταστροφή των σχετικών δεδομένων .

Οι ποινικές κυρώσεις αναφέρονται αναλυτικά στο άρθρο 22 του ν. 2472/1997, αρχίζουν δε με φυλάκιση και χρηματική ποινή 1-5.000.000 δρχ. και καταλήγουν σε κάθειρξη (5-20 ετών) και χρηματική ποινή μέχρι δρχ.10.000.000.

ΣΤ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, μπορεί εύκολα να συμπεράνει κανείς, ότι οι τεχνολογικές εξελίξεις δημιουργούν νέες δυνατότητες αλλά και νέους κινδύνους για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Ο νομοθέτης προκειμένου να διασφαλίσει την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προβαίνει στη θέσπιση ειδικών και λεπτομερειακών διατάξεων σε διάφορους τομείς. Οι εργασιακές σχέσεις αποτελούσαν αλλά και αποτελούν ένα κοινωνικό και οικονομικό πεδίο στο οποίο οι τεχνολογικές μεταβολές επιφέρουν σημαντικές αλλαγές με άμεσο και δραματικό τρόπο.

Η διάδοση της ψηφιακής τεχνολογίας, παρατηρούμε ότι σε γενικές γραμμές μπορεί να έχει βελτιώσει την ποιότητα ζωής του σύγχρονου ανθρώπου, ωστόσο όμως, στα πλαίσια του εργασιακού χώρου, παρατηρούμε ότι η ψηφιακή τεχνολογία μπορεί να είναι βλαπτική για τις ατομικές ελευθερίες των εργαζομένων. Οι εργοδότες, για τους λόγους που αναλύθηκαν παραπάνω, διεισδύουν στην προσωπική σφαίρα των εργαζομένων κάνοντας χρήση της ηλεκτρονικής τεχνολογίας. Η ηλεκτρονική αυτή παρακολούθηση των εργαζομένων δίνει στον εργοδότη τη δυνατότητα να προσβάλει τις συνταγματικά κατοχυρωμένες ατομικές ελευθερίες των ατόμων, την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και το απόρρητο των επικοινωνιών.

Στην παρούσα εργασία διαπιστώθηκε η ύπαρξη δύο αντικρουόμενων συμφερόντων: αυτά των εργαζομένων, με αυτά των εργοδοτών. Το δικαίωμα του εργαζομένου στην ιδιωτική ζωή και το απόρρητο των επικοινωνιών του έρχεται σε σύγκρουση με την επιχειρηματική ελευθερία του εργοδότη. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι τόσο τα δικαιώματα του εργαζομένου όσο και ο εργοδοτικός έλεγχος δεν ασκούνται απεριορίστως. Η ισορροπία ανάμεσα σ' αυτές τις δύο αντίρροπες δυνάμεις είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της ομαλής λειτουργίας των εργασιακών σχέσεων.

Προς το σκοπό αυτό, δεν είναι δυνατόν να δοθεί προτεραιότητα αποκλειστικά και μόνο στις θεμελιώδεις ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες των εργαζομένων, αλλά και από την άλλη πλευρά, τα οικονομικά συμφέροντα της επιχείρησης δεν επαρκούν για να δοθεί προτεραιότητα προς αυτή την πλευρά.

Είναι απαραίτητο να γίνει μια *in concreto* οριοθέτηση των πεδίων εφαρμογής των συγκρουόμενων δικαιωμάτων, σύμφωνα με τις αρχές της *ad hoc* στάθμισης των αντιτιθέμενων συμφερόντων και της πρακτικής αρμονίας και αναλογικής εξισορρόπησης, εφαρμόζοντας και την αρχή της αναλογικότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος, με τέτοιο τρόπο ώστε τα προστατευόμενα αγαθά να διατηρήσουν την κανονιστική τους εμβέλεια ⁹⁹. Η κρίση αν η συγκεκριμένη επεξεργασία ασκήθηκε νόμιμα ή, αντίθετα, αν παραβιάσθηκε κατ' αυτή το δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης των θιγόμενων προσώπων και της ιδιωτικής ζωής, υπακούει τόσο στο κριτήριο του κατά πόσο η επεξεργασία αυτή εξυπηρέτησε το συμφέρον της πληροφόρησης του εργοδότη που υπερτερεί στη συγκεκριμένη περίπτωση του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής, όσο και στο κατά πόσο η εξεταζόμενη προσβολή ήταν στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας αναγκαία για την άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης.

Στη χώρα μας, το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στον εργασιακό χώρο, απασχόλησε την Αρχή προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία έκρινε να κάνει για πρώτη φορά χρήση της αρμοδιότητάς της να εκδίδει Οδηγίες για την εφαρμογή της νομοθεσίας σε ειδικότερα ζητήματα. Εν κατακλείδι, πρέπει να σημειώσουμε, ότι τα ελληνικά δικαστήρια δεν έχουν έως τώρα προσεγγίσει το ζήτημα της παρακολούθησης της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και την ενασχόληση με το διαδίκτυο, και αυτό όχι γιατί

⁹⁹ Βλέπε, Ετήσια Έκθεση Πεπραγμένων της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, για το έτος 2005, σε ΚNoB 2006, σελ. 1225 επ.

δεν υπάρχει το πρόβλημα στην πράξη, αλλά γιατί αυτό δεν έχει οδηγηθεί προς το παρόν στις αίθουσες των δικαστηρίων ¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Βλέπε, Αθανάσιος Δ. Παπαϊωάννου, Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού από το διαδίκτυο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 136 επ.

Ζ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

- Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ευγενία, Προσωπικά Δεδομένα- η νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2007.
- Αραβαντινός Βασίλειος, Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με τους ηλεκτρονικό υπολογιστή - συμβολή στη δικαιοκυβερνητική, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997.
- Αυγουστιανάκης Μιχάλης, Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 11/2001, σελ 373 επ.
- Βενιζέλος Ευάγγελος, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Εκδόσεις Παρατηρητής 1991.
- Βιδάλης Τάκης, Κοινωνία της Πληροφορίας και Σύνταγμα, ΝοΒ 50, σελ. 29 επ.
- Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Διαφάνεια της Κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων, τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστικής εξουσία, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2007.
- Γέροντας Απόστολος, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων- Μια συμβολή στην ερμηνεία του ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.
- Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997.
- Γεώργιος Γεωργιάδης, Ο ν. 3471/2006 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ΧρΙΔ Ζ/2007.

- Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.
- Ετήσια Έκθεση Πεπραγμένων της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα για το έτος 2005, ΚΝοΒ 2006.
- Ιγγλεζάκης Ιωάννης, Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο (internet), ΕΕΔ 2002, σελ. 679 επ.
- Ιγγλεζάκης Ιωάννης, Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003.
- Ιγγλεζάκης Ιωάννης, Επιτήρηση και Παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο χώρο εργασίας (με αφορμή την υπ' αριθμ. 61/2004 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα), ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 60 επ.
- Καραγιάννης Βασίλης, Η νομική προστασία της ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων, ΔΕΕ 2000, σελ. 19 επ.
- Καρακώστας Ιωάννης, Προστασία της Ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 1/2004, σελ. 56 επ.
- Κεράνης Δημήτριος, Η προστασία της προσωπικότητας του μισθωτού, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000.
- Μάνεσης Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, α' Ατομικές Ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1982.
- Μήτρου Λίλιαν, Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας, σειρά Δίκαιο και Κοινωνία στον 21^ο αιώνα, Τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002.
- Μήτρου Λίλιαν, Η αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999.
- Μήτρου Λίλιαν, Η νέα Οδηγία 2002/58 ΕΚ για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ΔιΜΕΕ 2004, σελ. 371 επ.
- Μίχος Στάθης, Η επιτήρηση των επικοινωνιών μέσω internet στο χώρο εργασίας, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007.

- Νούσκαλης Γεώργιος, Ποινική Προστασία Προσωπικών Δεδομένων- η νομολογιακή συμβολή στην ερμηνεία βασικών όρων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2007.
- Νούσκαλης Γεώργιος, Η προστασία δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες σύμφωνα με τις νέες κοινοτικές ρυθμίσεις της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ, ΝοΒ ΝΓ/2003.
- Παπαϊωάννου Αθανάσιος, Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα- Κομοτηνή 2006.
- Παπαϊωάννου Αθανάσιος, Ο έλεγχος από τον εργοδότη της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και της ενασχόλησης του μισθωτού με το διαδίκτυο, ΕΕΔ, τόμος 65, 2006.
- Παπαδημητρίου Κώστας, Η χρησιμοποίηση οπτικοακουστικών μέσων στην επιχείρηση για την παρακολούθηση των εργαζομένων, Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου 1986.
- Παραράς Πέτρος, Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του ανθρώπου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα- Κομοτηνή 2001.
- Σ. Σημήτης, Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές και νομική παιδεία. Προϋποθέσεις, επιπτώσεις, προοπτικές, Αρμενόπουλος 1980.
- Σωτηρόπουλος Βασίλης, Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλας 2006.
- Σπηλιοπούλου Αναστασία, Νόμιμη παρακολούθηση επικοινωνιών με σύγχρονη εξασφάλιση της ιδιωτικότητας του ατόμου, ΝοΒ 2007.
- Τουντόπουλος Βασίλειος, Η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, ΔΕΕ 2000, σελ. 475 επ.
- Τσιρής Παναγιώτης, Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του απορρήτου της επικοινωνίας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.

- Χρυσόγονος Κώστας, Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2002.

Ξενόγλωση:

- Matthew W. Finkin, Menschenbild: The conception of the Employee as a Person in Western Law, 23 Comp. Lab. L. & Pol'y J. 577 (2002).
- Employee Monitoring: is there privacy in the workplace? (www.privacyrights.org)
- Ted Anderson: spying on employees is legal in some cases. (<http://dallas.bizjournals.com>)
- Lewis T.: Monitoring employee e-mail: avoid stalking and illegal internet conduct. (<http://dallas.bizjournals.com>)
- Schulman A.: Computer and internet surveillance in the workplace: rough notes. ([http:// www.privacyFoundation.org/workplace](http://www.privacyFoundation.org/workplace))

Αποφάσεις:

Υπ' αριθμ. 61/2004 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Διαδικτυακοί τόποι:

- [http:// conventions.coe.int/Treaty](http://conventions.coe.int/Treaty).
- <http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/>
- www.dsanet.gr
- www.dpa.gr

- www.europa.eu.com
- (www.privacyrights.org)
- (<http://dallas.bizjournals.com>)
- (<http://dallas.bizjournals.com>)
- ([http:// www.privacyFoundation.org/workplace](http://www.privacyFoundation.org/workplace))

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

20 ΔΕΚ. 2011

20 ΔΕΚ. 2011

02 ΜΑΡ. 2012

14 ΜΑΙ. 2012

29 ΜΑΙ. 2012

21-6-12

2-11-12

11-9-13

03 ΔΕΚ. 2013

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000004006